

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Kantův kopernikánský obrat a transcendentální
analytika**

Eliška Rosenbaumová

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Kantův kopernikánský obrat a transcendentální
analytika**

Eliška Rosenbaumová

Vedoucí práce:

Mgr. Jitka Paitlová, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně. Na všechny literární zdroje a prameny, ze kterých jsem vycházela, náležitě odkazuji.

V Plzni dne.....

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat Mgr. Jitce Paitlové, Ph.D., nejen za vedení práce, ale především za elán, kterým mě podporovala při studiu Kantových spleťových textů a v dalších intelektuálních výzvách.

Obsah

Obsah	5
Annotation	7
Úvod	8
1 Zavedení transcendentální logiky	14
1.1 Analýza objektu	15
1.2 Metafyzická dedukce	17
1.2.1 Syntetické formy soudu	19
1.2.2 Henrichovo pojetí forem soudu	19
1.2.3 Allisonovo rozlišení forem a funkcí soudu.....	21
2 Kant a exaktní vědy – souměřitelnost forem, logická a reálná možnost	23
2.1 Geometrie, aritmetika a nauka o pohybu – tři syntézy.....	24
2.1.1 Axiomy názoru	27
2.1.2 Nauka o pohybu	33
3 Přejít k transcendentální dedukci čistých rozvažovacích pojmů	36
3.1 Kategorie jako podmínky možné zkušenosti	37
4 Transcendentální dedukce čistých rozvažovacích pojmů	42
4.1 Předběžná část transcendentální dedukce (A 95 – A 114).....	42
4.1.1 O syntéze aprehenze v nazírání	44
4.1.2 O syntéze reprodukce v obrazotvornosti	44
4.1.3 O syntéze rekognice v pojmu.....	46
4.1.4 Předběžné vysvětlení kategorií jakožto poznatků a priori.....	49
4.2 Systematická část transcendentální dedukce (A 115 – A 130).....	50
4.2.1 Argument shora.....	51
4.2.2 Argument zdola.....	53
4.3 Henrichovo rozřešení transcendentální dedukce.....	57

4.3.1	Argumentace z rozmanitosti představ v jednotě.....	58
4.3.2	Argumentace z numerické identity	59
4.3.3	Henrichův klíč k transcendentální dedukci kategorií	61
4.4	Shrnutí transcendentální dedukce čistých rozvažovacích pojmů.....	64
4.4.1	Subjektivní strana transcendentální dedukce kategorií.....	64
4.4.2	Objektivní strana transcendentální dedukce kategorií	65
	Závěr	68
	Seznam použité literatury	75
	Primární zdroje.....	75
	Sekundární zdroje.....	75
	Resumé.....	77

Annotation

In my thesis, I analyze and interpret the key ideas of the *Transcendental Deduction* of Kant's *Critique of Pure Reason*.

In the first part, I introduce the issue of Kant's philosophy, explain the basic terms and motives of his work. I focus on the so-called Copernican Revolution, which I explain on the basis of the relationship between General and Transcendental Logic. I focus on the a priori elements of the cognitive subject, especially on the procedure of deriving the table of categories from the table of judgments. In the second chapter, I examine the influence of exact sciences on Kant's thinking. The third chapter clarifies the issue of transcendental philosophy. The last part deals with the analysis of passages of the *Transcendental Deduction* of a priori concepts and the explanation of how knowledge is possible through these concepts.

Úvod

V předkládané práci si jako hlavní cíl vytyčuji ospravedlnit Kantovy myšlenkové postupy *Transcendentální dedukce čistých rozvažovacích pojmů*. Pokud chci tento značně ambiciózní cíl naplnit, je třeba nejen provést analýzu a interpretaci Kantových spletitých textů, nýbrž své myšlenkové postupy musím opřít o sekundární literaturu v podobě komentářů k *Transcendentální dedukci*, následně je zapotřebí provést komparaci mezi různými interprety, kteří komentáře píší, a na základě vlastní myšlenkové linie se přiklonit k některým z nich.

V roce 1781 vydává Immanuel Kant *Kritiku čistého rozumu*, své největší filosofické dílo, jehož publikace se stala zlomovou událostí v dějinách myšlení, protože v tomto díle je představena nauka *transcendentálního idealismu*, filosofického přístupu, který se nezabývá poznáním vnějšího světa, ale zkoumáním podmínek možnosti poznání, jež jsou v naší mysli jako nutné a obecné předzkušennostní zákony, skrze něž uchopujeme vnější svět tak, že ho modifikujeme do fenoménů zpracovatelných naší myslí.

Kant začíná svou filosofickou cestu jako student intelektualistické metafyzické tradice, je dobře obeznámen s filosofií leibnizovsko-wollfovskou. Dále se zajímá o exaktní vědy, eukleidovskou geometrii a newtonovskou fyziku. Na jedné straně zná nauku o substancích, jednoduchých monádách, které na sebe vnějšně nemohou působit, pouze naplňují svou Bohem určenou esenci. Naproti tomu zkoumá vědy pracující s absolutním časem, prostorem, se zákonem gravitace, který zohledňuje vzájemnou interakci těles. Tyto dvě nauky se Kant pokouší od poloviny 18. století sloučit, výsledkem čehož je filosofie pracující se dvěma dimenzemi skutečnosti: jednak se smysly nevnímatelnou realitou, *noumeny*, jednak s *fenomény*, ve kterých se smyslově neuchopitelná skutečnost projevuje jako jednota času a prostoru.¹

Pokud ale chce Kant ve filosofii zahrnující metafyzické a matematicko-fyzikální aspekty dojít poznání, stává se otázkou, podle jaké metody bude postupovat, neboť leibnizovsko-wollfovská metoda je *analytická*, vychází z obecných principů a abstraktních pojmů, řídí se aristotelskou logikou a zákonem sporu. Naproti tomu

¹ Vývoj předkritického Kantova myšlení sleduje M. Friedman, viz FRIEDMAN, M. *Kant and the Exact Sciences*, str. 2–3.

například matematické vědy postupují *synteticky*, vytvářejí definice na základě charakteristik, které definiendu připisují skrze určení časoprostoru, spojují dohromady vlastnosti, které v pouhém logickém pojmu obsaženy nejsou. Kant si dále všímá, že ačkoli matematické poznatky jsou syntetické, jedná se o poznatky nutné a obecné. Tvrdí: „*Filosofické poznání se drží pouze obecných pojmů, zatímco matematické poznání nemůže s pouhým pojmem nic pořádit, nýbrž spěchá okamžitě k názoru, v němž pojem zkoumá in concreto, přesto však ne empiricky, nýbrž pouze v takovém názoru, který jej znázornil a priori, tj. zkonstruoval, v něm musí to, co vyplývá z obecných podmínek konstrukce, platit také obecně o objektu konstruovaného pojmu.*“²

Výše zmíněnou citací zavádí Kant do myšlení problematiku *apriorního syntetického* poznání, která byla do doby vydání *Kritiky čistého rozumu* filosofii cizí, zvažovalo se pouze buďto *analytické a priori* poznání nebo *syntetické a posteriori* poznání.

Novověká předkantovská filosofie se dělí na dva hlavní epistemologické proudy. Na jedné straně stojí větev intelektualistická, která při hledání zdroje jistého poznání postupuje podle metody *deduktivní*, vychází z principů nutných a obecných, na zkušenosti nezávislých – kromě zmíněného Gottfrieda Wilhelma Leibnize se do této větve řadí například René Descartes nebo Baruch Spinoza. Naproti intelektualistům stojí myslitelé zakládající poznání na zkušenosti a experimentu, v poznání používají metodou *induktivní*, jako například John Locke nebo Francis Bacon.

Právě ospravedlnění *syntetického apriorního* poznání překonává oba novověké epistemologické směry, a děje se tak skrze *Kantův kopernikánský obrat*, skrze obrat k transcendentálnímu idealismu, jenž započne Kant tím, že čas a prostor, který vnímáme ve *fenoménu*, přestane považovat za projevy *noumen* a zavede je jako poznávací formy naší mysli, skrze které uchopujeme obsah v názoru a díky kterým naše mysl modifikuje svět o sobě do fenoménů, proto se veškerá naše zkušenost týká pouhých jevů.³

Rýsuje se však problém, jak v pouhých jevech založit nutné a obecné poznatky, jak dojít zkušenosti. V Kantově teorii zkušenosti je poznání možné nikoli pouze skrze *apriorní logickou formu* a *aposteriorní obsah*, klíčovou roli zde hraje to, že k oběma je nadto zaveden *apriorní obsah neboli forma názoru*, kterou tvoří právě čas a prostor. Obě formy se nacházejí v mysli před zkušeností, jsou tím jediným, co je nutné a obecné

² KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 743-744.

³ Friedman zdůrazňuje, že myšlenka nezávislosti času a prostoru na vnějších substancích se u Kanta poprvé objevuje v díle *On the First Grounds of the Distinction of Regions in Space*, viz FRIEDMAN, M. *Kant and the Exact Sciences*, str. 28–29.

v celém procesu poznání, jsou předpokladem poznání. Na zavedení formy názoru se ukazuje vliv exaktních věd na celou koncepci *Kritiky čistého rozumu*, dále je zde patrný vliv myšlení Davida Huma, který jak známo, probudil Kanta „z *dogmatického spánku*“.⁴ Ačkoli Hume jako empirický myslitel tvrdil závislost poznání na zkušenosti, ukázal, že obecné pojmy jako například *substance* nebo *kauzalita* ze zkušenosti odvodit nelze, a narazil tak na hranice *induktivní* metody. V jednom ze svých významných filosofických děl s názvem *Pojednání o lidské přirozenosti* napsal: „*Nemohou existovat žádné přesvědčivé argumenty, které by dokázaly, že případy, se kterými nemáme žádnou zkušenost, se podobají těm, se kterými zkušenost máme.*“⁵

Na základě Humovy filosofie Kant zjišťuje, že jediná nutnost a obecnost, kterou lze zakoušet v jevech, pramení ze zákonů a pojmů, jimiž mysl tyto jevy určila, tudíž jediný způsob, jak ospravedlnit pojmy jako *substance* nebo *kauzalita* je dokázat, že se jedná o předzkušenostní elementy lidské mysli. Klíčovou otázkou se pak stává, jak je možné propojit nutné a obecné elementy mysli a nahodilé jevy: na jednu stranu chce tedy dokázat, že zákony mysli jsou opravdu objektivní a nutné, na druhou stranu má potřebu vysvětlit, jak lze objektivitu zakoušet v nahodilých jevech, to znamená, jak je možné poznání předmětu.

Odpověď na tuto otázku hledá Kant v principech *syntetického apriorního* poznání a v *kopernikánském obratu*. Proto také čtenáře *Kritiky čistého rozumu* uvádí do problematiky transcendentální teorie poznání následujícími slovy: „*Až dosud se mělo za to, že veškeré naše poznání se musí řídit předměty; ale všechny pokusy a priori o nich zjistit pomocí pojmů něco, čím by se naše poznání rozšířilo, nevedly za tohoto předpokladu nikam. Proto pro jednou zkusme, zda bychom v úkolech metafyziky neuspěli lépe, kdybychom přepokládali, že se předměty musí řídit naším poznáním [...]. Má se to s tím právě tak, jako s prvními myšlenkami Koperníkovými, který – když nemohl s vysvětlením pohybu nebeských těles postoupit kupředu za předpokladu, že se celá hvězdná obloha otáčí kolem pozorovatele – zkusil, zdali by nedosáhl úspěchu, kdyby nechal otáčet diváka, a hvězdy naopak ponechal v klidu.*“⁶

Kant proto ponechává v klidu vnější svět a upíná se k rozumu, dává si za cíl nahlédnout v mysli principy předzkušenostního poznání a apriorní syntézy, chce najít

⁴ KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice*, str. 44.

⁵ HUME, D. *A Treatise of Human Nature*, str. 137. [překlad E. R.] („...there can be no demonstrative arguments to prove, that those instances, of which we had no experience, resemble those, of which we have had experience.“).

⁶ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B XVI.

apriorní elementy mysli a stanovit hranice zkušenosti. Z toho důvodu také nazývá své největší dílo *Kritikou čistého rozumu*, neznamená to, že by chtěl rozum kritizovat, ale jak poukazuje Patzig – slovo kritika je zde odvozeno z řeckého slovesa κρίνω – odděluji, rozdělují.⁷

Architektonika *Kritiky čistého rozumu* je velmi komplexní – dílo se dělí na dvě hlavní části: *Transcendentální nauku o elementech* a *Transcendentální nauku o metodě*. V první části představuje Kant „dva kmeny lidského poznání“,⁸ smyslovost (*Sinnlichkeit*) a rozvažování (*Verstand*), první spojuje s názory, tj. s daným obsahem, druhý s pojmy. Prvním kmenem se zabývá v *Transcendentální estetice*, zde představuje čas a prostor – formy názoru. Zkoumáním pojmů se zabývá v *Transcendentální logice*, tu pak rozděluje opět na dvě části, podle toho, zda zkoumané pojmy umožňují vztah ke zkušenosti, nebo zda se jedná o pojmy přesahující zkušenost. V *Transcendentální dialektice* představuje transcendentní regulativní ideje jako pojmy, které má rozum potřebu myslet, ačkoli jim nemůže odpovídat žádný zkušenostní názor, udávají (regulují) pouze směr spekulativního filosofování, není skrze ně možné (objektivní) poznání. Naproti tomu v *Transcendentální analytice* hledá výčet čistých pojmů, které se vztahují k názoru a tvoří (konstituují) poznání. Kromě *Analytiky pojmů*, ve které se nachází klíčová část *Kritiky čistého rozumu* zvaná *Transcendentální dedukce čistých rozvažovacích pojmů*, představuje *Analytiku zásad*, která zahrnuje principy, na jejichž základě se pojmy spojují v časoprostoru, dále se zde nachází nauka *O schematismu*, která představuje též naprosto klíčové teze pro pochopení Kantovy filosofie.

Pokud si v práci, kterou předkládám, jako hlavní cíl vytyčuji ospravedlnit Kantovy myšlenkové postupy v *Transcendentální dedukci čistých rozvažovacích pojmů*, je zřejmé, že abych mohla své ambice naplnit, musím rozdělit tento záměr do několika dílčích cílů. Na výše představené komplexní architektonice *Kritiky čistého rozumu* je zřejmé, že pokud chci osvětlit jednu část tohoto díla, musím stručně vykázat její souvislost s celkem Kantovy filosofie, musím vnést světlo i do částí dalších. Svou práci jsem nazvala *Kantův kopernikánský obrat a transcendentální analytika*, protože *Transcendentální dedukci* vysvětluji právě v souvislosti s celou *Transcendentální logikou*, zejména s naukou o schematismu z *Analytiky zásad*. Tyto souvislosti představuji jako klíč k pochopení filosofie, která se obrací k subjektu.

⁷ PATZIG, G. *Jak jsou možné syntetické a priori*, str. 13.

⁸ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 29.

Práci rozdělují do čtyř hlavních kapitol. V první z nich představuji zavedení *Transcendentální logiky*, disciplíny, která zkoumá poznávací mohutnost *rozvažování*, rozšiřuje formální logiku o formy názoru. Uvádím do základní Kantovy terminologie, zejména analyzuji pojem objektu. Dále představuji *Metafyzickou dedukci*, ve které Kant předkládá tabulku *kategorií* jako apriorních pojmů, pro něž má *Transcendentální dedukce* nalézt oprávnění, ukazují, jak jsou pojmy odvozeny z formální logiky.

Ve druhé kapitole zkoumám, jak se do nauky o čistém názoru promítá pojetí exaktních věd, ukazují, jak Kantovo myšlení ovlivňuje eukleidovská geometrie a newtonská nauka o pohybu. Zabývám se především vztahem logické formy a formy názoru, z čehož vzniká problematika *logické možnosti* a *reálné možnosti*. Tento vztah vysvětluji na základě aritmetických operací, na pojmu čísla, dále na problematice *schematismu*. Představuji Kantovu nauku o trojí *syntéze*, vysvětluji ospravedlnění pro *syntetické apriorní poznání*. Mým *prvním* dílčím cílem je představit na základě exaktních věd Kanta jako průkopníka konstruktivismu (samozřejmě je třeba mít na paměti, že se jedná o vědy druhé poloviny 18. století). Opěrným pilířem pro můj výklad v rámci druhé části práce je kniha *Kant and the Exact Sciences* od Michaela Friedmana.

Třetí část mé práce uvádí do problematiky *Transcendentální dedukce*. Kant hledá odpověď na otázku: *Jak mohou mít pojmy jako subjektivní podmínky myslí objektivní platnost?* Hlavním problémem se stává, jak se mohou kategorie jako pojmy odvozené z formální logiky vztahovat k předmětům v názoru, to znamená, jak se propojuje smyslovost a rozvažování.

V poslední a nejdůležitější části mého zkoumání komentuji *Transcendentální dedukci* za pomoci sekundární literatury. Ačkoli se při interpretaci většiny pasáží *Kritiky čistého rozumu* odkazují na druhé vydání (B), protože jeho paginace je populárnější, dedukci rozvažovacích pojmů komentuji na základě prvního vydání (A), neboť se jedná o pasáž, kterou Kant v pozdější verzi značně přepracoval, a tím výrazně zkomplikoval. Dle mého názoru je původní verze *Transcendentální dedukce* k interpretaci schůdnější, neboť zde je dedukce kategorií přehledně rozdělena na *část předběžnou* (A 95 – A 114) a *část systematickou* (A 95 – A 14). Problematiku vysvětluji na základě knihy *Kant's Transcendental Deduction*, jejímž autorem je Henry Edward Allison, dále na základě díla Dietra Henricha, které nese název *The Unity of Reason*.

Ve čtvrté části sleduji několik dílčích cílů. Jednak skrze nauku o syntéze, představenou ve druhé části, uvádím tři aspekty rozvažování: *názor – syntéza – pojem*,

kterým následně odpovídají tři úrovně syntézy: *aprehenze – obrazotvornost – apercepce*. Ukazují, že každá ze syntéz má dva koreláty, jeden na *empirické* straně a druhý na straně *transcendentální*. Na základě toho mapují Kantův přechod z empirického postoje na transcendentální půdu. Zde mi jako inspirace slouží kniha *Kant a Husserl o zkušenosti*, jejímž autorem je Jakub Trnka. Dále osvětlují problematiku *transcendentálního objektu*, nastíněnou v první části, ukazují, že v Kantově kritickém porozumění, jsou předměty vlastně výsledky konstrukce, kterou provedla podle pravidel moje mysl, což mě přivede k pojmu *transcendentálního subjektu*, tedy k problematice reflexe a ke dvěma aspektům sebevědomí, jimiž je subjekt vybaven. Tyto dva aspekty nazývám *mnohost v jednotě a jednota v mnohosti*.

Nauka o sebevědomí mi umožní podat důkaz, že identický transcendentální subjekt konstituuje jednotný transcendentální objekt jako korelát své syntetické aktivity, a činí tak podle nutných a obecných, tudíž apriorních pravidel. Pro naplnění hlavního cíle je pak třeba vykázat, že tato apriorní pravidla lze ztotožnit právě s pojmy z tabulky kategorií, které Kant předkládá v *Metafyzické dedukci*.

1 Zavedení transcendentální logiky

V Kantově filosofii je poznávající subjekt vybaven dvěma druhy představ. Má jednak pojmy (*Begriffe*), které jsou součástí logické kognitivní mohutnosti zvané rozvažování (*Verstand*), a jednak názory (*Anschauungen*) v rámci smyslové mohutnosti (*Sinnlichkeit*). Jedná se o dvě podstatně odlišné kognitivní schopnosti – rozvažování je aktivní spontaneitou pojmů, smyslovost pasivní receptivitou dojmů. Obě schopnosti si „nemohou své funkce vyměnit“⁹ ani se jinak vzájemně zastupovat, a na cestě za objektivním poznáním jsou nezbytné. Jen jejich spojením mohou mít naše představy objektivní význam.¹⁰

Pouze názor může pojmu poskytnout objekt (látku), a to je jediný způsob, jak lze dojít pravdivého poznání, neboť pravda je „*shoda poznání s jeho předmětem*“.¹¹ Bez této možnosti jsou naše pojmy prázdné a prosté objektivního významu. Přesně na to poukazuje Kantův slavný výrok: „*Myšlenky bez obsahu jsou prázdné, názor bez pojmu je slepý*.“¹²

V rámci zkoumání vztahů mezi pojmy a názory, přichází Kant s rozlišením dvojí logiky. Vedle *obecné* logiky zavádí logiku *transcendentální*, která se nezabývá pouhou formou, ale vztahem formy k obsahu, vztahem mezi rozvažováním a smyslovostí.¹³ Zkoumá, co nás opravňuje k používání pojmů, dochází k závěru, že jsou to data, syntéza dat, ze kterých je pojem abstrahován.¹⁴ Tento zdánlivě empirický krok ukazuje, že Kant se odvrací od dogmatických nauk, které se snaží rozšiřovat poznání z čistých pojmů. Odvrací se od lebnizovsko-wolffovské racionalistické školy směrem k Humovým myšlenkám. Nicméně Kant se nepřibližuje empirismu, protože jeho hlavním cílem je právě ukázat aprioritu našich poznávacích schopností.¹⁵

Zkoumání apriorních elementů našich kognitivních mohutností je stěžejní myšlenkou celého Kantova díla. Michael Friedman zkoumá původ transcendentální logiky a její spojitost s exaktními vědami. Zdůrazňuje, že pokud chci pochopit Kantovo pojetí logiky, je třeba nejdříve znát jeho doktrínu o čistém názoru, což odkazuje

⁹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 75.

¹⁰ FRIEDMAN, M. *Kant and the Exact Sciences*, str. 96.

¹¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 85.

¹² KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 75.

¹³ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 172.

¹⁴ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 103. (Proto Kant tvrdí, že veškeré analýze přechází syntéza. Avšak zde zmiňovaná syntéza nemá co do činění se syntetickými soudy, zde se jedná o spojení dat jako logickou podmínku pro tvorbu pojmů vůbec, viz ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental deduction*, str. 172.)

¹⁵ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 165.

na transcendentální estetiku jako nauku o smyslovosti, která předvádí rozlišení názorů na empirické a čisté, tudíž nejen pojmy jsou formou, ale i názory mají svou formu a obsah. A jen díky čistému názoru je možné zavést transcendentální logiku jako zkoumání neempirických vztahů mezi rozvažováním a smyslovostí, to znamená zkoumání zákonů rozvažování ve vztahu k objektu a priori, tedy myšlení objektu obecně skrze jeho podmínky.¹⁶ Pokud je podán důkaz (a tento důkaz Kant podává v *Transcendentální estetice*), že forma smyslovosti je a) a priori, b) je nezbytnou podmínkou každého vjemu, tj. všeho v názoru,¹⁷ pak z toho vyplývá, že c) je též nezbytnou podmínkou pro důkaz objektivitu logických pojmů, pokud jim musí být poskytnut názor. V čistém názoru lze synteticky rozšiřovat poznání, aniž bychom přitom vykročili za hranice apriority.¹⁸

V následující části práce projasním myšlenku *Metafyzické dedukce*. Hlavní myšlenka bude založena na vztahu a souběžnosti pravidel našich kognitivních mohutností, souběžnosti logických forem soudu a forem objektu. Nejdříve je však nutné správně definovat termín objekt, proto před uvedením do zkoumání forem stručně analyzuji Kantovo pojetí objektu.

1.1 Analýza objektu

Kladu-li si (spolu s Kantem) otázku, co je objekt a jaká kritéria musí splňovat, aby bylo možné ho jako poznaček odlišit od pouhých představ, musím nejprve odstranit dvojznačnost v pojmu, na kterou poukazuje ve svých komentářích Henry E. Allison. Zdůrazňuje, že objekt u Kanta neznamena primárně něco empiricky reálného, nejsou to předměty kolem nás, ale jedná se o termín transcendentální,¹⁹ používaný k označení myšlených představ.²⁰

Spolu s Dietrem Henrichem a jeho analýzou Kantova objektu lze dále říci, že představy objektu jsou ty, které se opakovaně objevují za určitých podmínek,

¹⁶ FRIEDMAN, M. *Kant and the Exact Sciences*, str. 96.

¹⁷ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 55-56.

¹⁸ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 14.

¹⁹ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 353.

²⁰ Důležité je zde zmínit, že pokud Kant používá termíny předmět a objekt, v určitých případech má na mysli partikulární empirická jsoucna, což se děje především v transcendentální estetice, např. B1: „...neboť čím by jinak měla být probuzena k činnosti naše poznávací mohutnost, kdyby se tak nedělo díky předmětům, které podněcují naše smysly.“ Po přechodu na transcendentální půdu používá tyto termíny v souvislosti s pravidly pro uspořádání představ, tak např. v pasáži B 129 o kategoriích říká: „*Jsou to pojmy o předmětu vůbec...*“ Dále v B 407 jsou kategorie „rozvažovacími pojmy objektů“. Problematiku blíže objasním v kapitole *Přechoduk transcendentální dedukci čistých rozvažovacích pojmů*.

odpovídají konstantním kritériím kognice. Všechny partikulární objekty názoru jsou regulovány obecnými procesy našeho logického myšlení. Navíc objekty samy, a nejen podmínky jejich poznání, mají určitou stálost, protože se k nim můžeme v různých představách vracet, multiplicita vjemů se může měnit, ale objekt poznání zůstává. Senzorické reprezentace počítků se vyjeví a zmizí, ovšem v nich samých se nic konstantního nenachází, jen v jejich uspořádání, které provede subjekt.²¹

Fakt, že poznatek a vjem jsou vlastně dvě odlišné dimenze, zdůrazňuje Kant zejména rozlišením „*pouhých*“ představ a představ, které indikují objekty, to znamená, že jsou na rozdíl od těch prvních nějak uspořádané, regulované, podřízené podmínkám naší mysli. Pokud jsou však uspořádanou kombinací, znamená to, že jejich charakteristikou je multiplicita, každý objekt tedy musí být komplexní a může být dán skrze různé variace pro něj charakteristických kombinací smyslových vjemů. Tyto různé vjemy nebo měnící se představy jsou vlastně stavy nebo akcidenty. Objekty pak jsou konstantními podmínkami jednoty stavů, nositeli akcidentů.²²

Henrich si všímá, že stálost konstitutivní pro objekt, je ekvivalentní ke konstantnosti podmínek jeho poznání, v obou případech se jedná o logická pravidla syntézy představ. Objekty se vztahují k sobě navzájem skrze mé kognitivní určení, a zároveň se ještě vztahují se svým stavům. Oba významy jsou vyjádřeny v Kantově výroku: „*Objekt je tím, v pojmu čeho je sjednocena rozmanitost daného názoru.*“²³

Pokud chci dojít k reálnému poznání, je tedy třeba vědět, v čem spočívá logika kombinování představ do objektů. Stěžejní myšlenkou je, že pouhé dané představy se pojí s receptivitou a představy uspořádané do objektů souvisí se syntetickou aktivitou poznávajícího subjektu.²⁴

Podle Kantovy nauky je můj elementární způsob představ – čistý názor, tj. forma, skrze niž je mi dána multiplicita počítků, nedostačující pro určení vztahů mezi představami a určování objektů, neboť to se děje až s mojí syntetickou aktivitou. A aktivita je spontaneitou, proto musí souviset s rozvažováním. To bylo třeba říci před tím, než přistoupím k *Metafyzické dedukci*.

²¹ HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 130–131.

²² HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 132.

²³ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 137.

²⁴ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 75.

1.2 Metafyzická dedukce

Jak jsem zmínila výše (viz str. 14), rozvažování je mohutností myšlení, tedy spontaneitou pojmů. Allison ve svém komentáři k *Transcendentální dedukci* poukazuje na důležitost identifikace myšlení se souzením,²⁵ neboť Kant tvrdí, že pojmů nemůžeme použít jinak, než že jejich prostřednictvím soudíme.²⁶ Proto na cestě za apriorními pojmy kladu takový důraz na Kantovu logiku.

Důležitého aspektu ve dvojím pojetí Kantovy logiky si všímá Herbert James Patton. Poukazuje na to, že nemůžeme rozlišovat na jedné straně obecnou logiku s analytickými soudy a formami soudu, a na druhé straně logiku transcendentální se syntetickými soudy. Obecná logika při práci s formami soudu mezi analytickými a syntetickými soudy vůbec rozlišovat nemusí, to má smysl pouze vzhledem k datům, od kterých ona abstrahuje.²⁷

Transcendentální logika pracuje se stejnými formami jako logika dogmatická, avšak synteticky je obohacuje o obsah, tato syntéza ale nevylučuje analytické postupy. Obecná logika je analytická v tom smyslu, že rozkládá formální procesy rozvažovací mohutnosti do prvků.²⁸ Naproti tomu část *Transcendentální logiky* zvaná *Analytika* rozebírá „veškeré apriorní poznání na elementy čistého rozvažovacího poznání“,²⁹ hledá a zkoumá čisté pojmy na základě jejich shody s podmínkami objektu, a proto je označována jako logika pravdy.³⁰

Patton poukazuje na chyby, které čtenáře *Kritiky čistého rozumu* vedou k odmítnutí teze, že formy soudu jsou shodné pro analytické i syntetické soudy – důvodem je zejména chybné čtení pasáže B 105: „*Totéž rozvažování, pomocí týchž činností, jimiž v pojmech prostřednictvím analytické jednoty uskutečnilo logickou formu soudu, vnáší také – prostřednictvím syntetické jednoty rozmanitosti v názoru vůbec – do svých představ transcendentální obsah.*“³¹

Všechny aktivity rozvažování lze redukovat na souzení. Dále lze soudit jednak na obecné rovině, to je práce s pouhými pojmy, tak činí formální logika, když abstrahuje od obsahu v názoru, připisuje subjektu vlastnosti pouze na základě pojmů,

²⁵ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 167.

²⁶ KANT, *Kritika čistého rozumu*, B 93.

²⁷ PATTON, H. J. *The Key to Kant's Deduction of the Categories*, str. 317.

²⁸ PATTON, H. J. *The Key to Kant's Deduction of the categories*, str. 317.

²⁹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 89.

³⁰ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 87.

³¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 105.

kteře jsou v něm již myšleny. Obecná logika neřiká blíže, kdo je tímto nositelem vlastností. Aktivita, kterou rozvažování v tomto případě provádí, je spojování pojmů na základě forem soudu. Takovéto souzení je *analytické*. Odpovídám na otázku: *jaký* je subjekt, aniž bych blíže určila, *kdo* je tímto subjektem. Pokud ale chci poznat, kdo nebo co je nositelem vlastností, pokud chci vykázat původ a oprávnění používání pojmů, tedy pokud chci rozšířit znalosti a dojít poznání, pak musím přizvat na pomoc názor, a to znamená, že musím vynášet *syntetické soudy*.

Patton tvrdí, že *Metafyzická dedukce* se zakládá na tezi o stejnosti logických forem syntetických i analytických soudů. Formy jsou nutnou, nikoli dostačující podmínkou *všech* soudů. Rozdíl je pouze v tom, že v syntetických soudech nespojují pouze pojmy mezi sebou, ale vztahují je navíc zpět k datům, rozšiřují soudy o vztah k objektu.³² A protože byl v rámci transcendentální logiky zaveden vztah pojmu k objektu obecně skřez čistý názor, bude možné soudy rozšiřovat apriorně. Rozvažování jako apriorní mohutnost funguje na dvou úrovních. Jednak na úrovni obecné logiky dává jednotu pojmům v soudech, jednak na úrovni transcendentální logiky dává jednotu představám v názoru na základě vztahu forem soudů k formám názoru, určuje objekty obecně. Na základě zavedení dvojí logiky bude možné nalézt „*pojmy objektu vůbec*“³³ neboli takzvané kategorie.³⁴

V komentáři k *Metafyzické dedukci* zmiňuje Allison, že Kantova snaha nalézt pojmy pramenící z povahy intelektu byla započata již v roce 1770 pod vlivem Leibnizových *Nových esejů*. Nedařilo se však zajistit jejich kompletní výčet. Kant si během tzv. *Tiché dekády*³⁵ postupně uvědomuje, že pokud mají být pojmy opravdu apriorní a jejich výčet kompletní, je třeba odvodit je z logických funkcí myšlení. Pokud jsou kategorie pojmy objektu vůbec, a pokud souzení umožňuje činnost vztahování myšlenky k objektu, je přirozené hledat kategorie ve formách soudu. Z rozličných logických forem, obohacených o podmínky názoru, lze získat rozličné mody, jak se vztahovat k názoru, jak myslet objekt vůbec. A pokud víme, že souzení probíhá na dvou úrovních a formy jsou v obecné i transcendentální logice shodné, je možné začít zkoumání od obecné logiky.³⁶

³² PATTON, H. J. *The Key to Kant's Deduction of the Categories*, str. 319.

³³ KANT, *Kritika čistého rozumu*, B 126.

³⁴ PATTON, H. J. *The Key to Kant's Deduction of the Categories*, str. 319.

³⁵ Tichou dekádou je nazýváno období (1770–1781), během kterého Kant nepublikuje a věnuje se pouze rozvíjení své kritické teorie.

³⁶ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 167.

1.2.1 Syntetické formy soudu

Když poznávám objekt v názoru, děje se tak srze vlastnosti, které předmětu bezprostředně připisuji. Když však o nositeli vlastností vypovídám v rámci obecné logiky, soudím v subjekt-predikátové formě, děje se tak vždy zprostředkovaně, objekt se stává subjektem vypovídání, pak je přiřazen pod pojem, tudíž zobecněn.³⁷

Například soud: „*Všechna tělesa jsou dělitelná.*“³⁸ Allison v komentáři ke Kantově logice pokazuje na to, že dělitelnost slouží jako logický predikát P, zatímco těleso se vztahuje k predikátu jako subjekt S a nahrazuje objekt O jako původního nositele vlastností, od kterého bylo abstrahováno. V obecné logice připisuji P objektu prostřednictvím S. Vztah nositele a jeho vlastností se řídí pouze podle forem soudu.³⁹ Že tyto formy jsou tři, že každý soud obecné logiky musí nutně zahrnovat kladně kvalifikovanou sponu, vztah mezi subjektem a predikátem a univerzálně kvantifikovaný subjekt, toho si všímá nejen Allison,⁴⁰ ale tři formy rozebírá v knize *The Unity of Reason* zejména Dieter Henrich. Všímá si, jak struktury soudu zrcadlí struktury předmětu v názoru, jak subjekt a jeho predikáty zprostředkovaně odráží objekt a jeho vlastnosti.⁴¹

1.2.2 Henrichovo pojetí forem soudu

1.2.2.1 Kladně kvalifikovaná spona – nárok soudu na objektivitu

Když Kant hovoří o objektivě spojené se soudem, má podle Henricha na mysli pravdivost soudu, což znamená stálost kritérií, které ho odlišují od náhodně daných představ.⁴² Tato kritéria vidí právě ve sponě soudu, když říká: „*na to míří v těchto soudech slůvko je, aby odlišilo objektivní jednotu daných představ od subjektivní jednoty.*“⁴³

³⁷ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 168.

³⁸ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 128.

³⁹ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 168.

⁴⁰ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 169.

⁴¹ HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 136.

⁴² HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 136–137.

⁴³ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 142.

1.2.2.2 Vztah mezi predikátem a subjektem

Kant se nespokojuje s tradiční definicí soudu, totiž že je to „*představa vztahu mezi dvěma pojmy*“.⁴⁴ Vztah mezi dvěma pojmy je pro soud nutnou, nikoli však dostačující podmínkou. Tato forma soudu zdůrazňuje, že pojem subjektu nelze klást na stejnou úroveň jako pojem predikátu. V subjekt-predikátové formě je subjekt určen jako zprostředkovatel objektu v názoru a lze ho odlišit od ostatních tím, že je jedinečným nositelem mnoha vlastností. Pomocí predikátů se pak vyznačují vlastnosti, které může mít společné s ostatními nositeli.⁴⁵ Díky těmto predikátům můžeme o nositelích vypovídat, srovnávat je mezi sebou a nezůstáváme na rovině jednotlivin v bezprostřední zkušenosti. Naše souzení tak není omezeno ani na izolované výpovědi, ani na formální operace.⁴⁶

1.2.2.3 Subjekt soudu

Henrich zdůrazňuje, že pokud jsme se zabývali nárokem soudu na objektivitu a syntetickým charakterem mezi subjektem a predikátem, je nyní třeba zvážit třetí aspekt formy soudu, osvětlit, proč je soud aktem, skrze který jsou představy uvedeny do jednoty vědomí. Tento aspekt nejvíce zdůrazňuje zrcadlení subjektu v soudu a objektu v názoru.⁴⁷

Stejně jako Allison (viz str. 19) klade i Henrich důraz na Kantovu tezi, že soud je „*zprostředkovaným poznáním předmětu*“,⁴⁸ soudy nemůžeme aplikovat bezprostředně na vjemy.⁴⁹ Důvodem je, jak bylo zmíněno, že pojmy lze připisovat objektu zprostředkovaně skrze subjekt. Obecnost, která přísluší predikátu, spočívá v tom, že je

⁴⁴ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 141.

⁴⁵ HENRICH, D. *The unity of reason*, str. 139–140.

⁴⁶ HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 142.

⁴⁷ HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 142.

⁴⁸ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 93.

⁴⁹ HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 139–140, str. 148. Autor nesouhlasí, že bezprostřední soudy nejsou možné, kritizuje Kanta, že ve své filozofii nezvažuje tzv. *qualia* – elementární výroky, mohou to být například odpovědi na otázku: „*Jméno?*“, „*Barva?*“, na kterou mohou odpovědět jednoslovně, např. „*Eliška*“, „*zelená*“. Henrich si správně všímá, že se jedná vlastně od prvotní kognitivní aktivity, které předcházely subjekt-predikátové formě, nicméně Kant jejich znalost nemá, vychází ze subjekt-predikátové formy, kde se jednotlivině připisuje rozmanitost vlastností. Naproti tomu *qualia* nelze přiřknout vlastnost, např. „*dobrý*“, protože mají pouze jeden predikát, se kterým se identifikují, např. „*dobro*“, dále mohou být upřesněny pouze podmínkami názoru, liší se tedy od formálních podmínek logiky.

připsán subjektu jako „jednomu identickému objektu“, mezi „ostatními objekty“, což nelze bezprostředně nahlédnout.⁵⁰

Navíc pokud je v subjekt-predikátové formě subjekt zprostředkovatelem mezi objektem a predikátem, umožňuje to jednak připsat predikát připsat více objektům, jednak připsat jednomu objektu mnohost predikátů, díky čemuž je zajištěna jednota v představách. Nositel podléhá podmínkám subjekt-predikátové formy, tzn. je určen více predikáty, nachází se v dimenzi, která se liší od dimenze „pouhých představ“. Naopak pravidla logiky, tj. forem soudu, nás vždy odkazují na vztah k názoru. Proto Kant kritizuje „obvyklé techniky logiků“,⁵¹ které zvažují pouze kombinaci subjektu a predikátu a zapomínají, že nositel jako komplexní jednotlivina zrcadlí odpovídající objekt v názoru.⁵²

1.2.3 Allisonovo rozlišení forem a funkcí soudu

Allison klade důraz kromě forem soudu ještě na funkce soudu. Komentuje Kantův výrok: „*Funkcí rozumím jednotu činnosti podřazování různých představ pod jednu společnou představu.*“⁵³ Allison pod slovem činnost rozumí souzení a společnou představu chápe jako jednotící princip nebo pravidlo, které určuje způsob, jak se obsahy sjednocují do objektů díky vzájemné kombinaci skrze souzení. Díky naší činnosti je vztah k objektu vůbec umožněn.⁵⁴ Takovéto chápání ho vede vůbec k nejdůležitější tezi: že funkce soudu je akt, činnost a forma soudu produkt tohoto aktu. Formy soudu definuje jako „*odlišné způsoby, jakými jsou typy soudu klasifikovány v obecné logice, jsou produktem spojení představ v souladu s rozličnými funkcemi jednoty souzení.*“⁵⁵

Obě části následující tabulky jsou převzaty z *Kritiky čistého rozumu*, nalevo jsou pojmy, které používá obecná logika, produkty činnosti myšlení, napravo pak pojmy logické syntézy vůbec, obohacené o vztah k objektu skrze čistý názor.

⁵⁰ HENRICH D. *The Unity of Reason*, str. 143–144.

⁵¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 96.

⁵² HENRICH, D. *The unity of Reason*, str. 149–150.

⁵³ KANT, I. *Kritika čistého rozumu* B 93.

⁵⁴ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 168–169.

⁵⁵ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 168–169. [překlad E. R.] („...the various ways in which judgment types are classified in general logic, are the products of the unification of representations in accordance with the various functions of unity in judgment.“)

Obrázek 1: TABULKA MODŮ OBECNÉ LOGIKY A TABULKA KATEGORIÍ, KANT, KČR, B95, B106

	1. KVANTITA SODŮ OBECNÉ ČÁSTEČNÉ JEDINEČNÉ			1. PODLE KVANTITY JEDNOTA MNOHOST VEŠKEROST	
2. KVALITA SODŮ KLADNÉ ZÁPORNÉ NEKONEČNÉ		3. RELACE SODŮ KATEGORICKÉ HYPOTETICKÉ DISJUNKTIVNÍ	2. PODLE KVALITY REALITA NEGACE LIMITACE		3. PODLE RELACE INHERENCE A SUBSISTENCE KAUZALITA A ZÁVISLOST SPOLEČENSTVÍ
	1. MODALITA SODŮ PROBLEMATICKÉ ASERTORICKÉ APODIKTICKE			4. PODLE MODALITY PROBLEMATICKÉ ASERTORICKÉ APODIKTICKE	
OBECNÁ LOGIKA			TRANSCENDNETÁLNÍ LOGIKA		

Zdá se možná paradoxní, že formy soudu, tj. spojení mezi pojmy, které dává jednotu veškerému našemu myšlení a celému rozvažování, ať už soudíme v rámci obecné logiky či vztahujeme soudy k názoru, by měly být produktem funkcí naší činnosti v názoru. To, že formy soudu nemohou být primární, však souvisí s Kantovým důrazem na syntézu, již rozumí činnost „přidávat k sobě různé představy a pojmout jejich rozmanitost v jednom poznatku.“⁵⁶ Znovu připomínám, že tato činnost předchází analýze, tedy předchází veškeré obecné logice, která abstrahuje od dat.

Z výše zmíněných úvah se rýsuje teze, proč musí být zavedena transcendentální logika – protože přivádí pojmy opět zpátky k obsahu, z něhož byly získány, a činí tak pomocí zavedení formy obsahu, která udává podmínky činnosti v názoru, tj. syntetické konstrukce. Syntetickou činností vznikají objekty, jsou to konstrukty našeho subjektu a díky těmto konstrukcím mohou abstrakcí vznikat pojmy. Proto pojmy pro své oprávnění vždy vyžadují objekty.

V následující části práce budu spolu s Friedmanem tuto tezi dokazovat, budu zkoumat závislost forem myšlení na podmínkách čistého názoru, což předvedu na několika matematických disciplínách, syntetických apriorních vědách (samozřejmě v dobovém kontextu) a ukážu, na základě jakých typů syntéz zakládá Kant svou nauku o souběžnosti forem.

⁵⁶ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 103.

2 Kant a exaktní vědy – souměřitelnost forem, logická a reálná možnost

V následující pasáži budu zkoumat, jak souvisí Kantova koncepce čistého názoru s naukou matematických disciplín, které byly přístupné na konci 18. století. Kant si uvědomuje syntetický charakter matematiky, který odkazuje k tomu, že poznatky těchto věd vyžadují pro své oprávnění konstrukci objektů v názoru. A protože Kant říká, že „*matematické věty jsou vždy apriorní*,“⁵⁷ tudíž nutné a obecné, bude se můj výklad zabývat způsoby syntetických konstrukcí v čistém názoru.⁵⁸

Matematická pravidla nejsou redukovatelná na pravidla logická, proto Kant ve své filosofii rozlišuje *logickou možnost* a *reálnou možnost*. První zahrnuje pravidla formální, řídící se principem kontradikce, to však k objektivnímu poznání nestačí. Reálná možnost k těmto pravidlům přidává podmínky čistého názoru, zdroje syntetické aktivity, který umožní pojům předložit objekty.⁵⁹ Na to poukazuje Kant, když říká: „*V pojmu obrazce, který je uzavřen dvěma přímkami, také není žádný spor. [...] Nemožnost nespočívá v pojmu samém, nýbrž [...] v podmínkách prostoru a jeho určení.*“⁶⁰

Zde s Friedmanem připomínám ještě důležitou Kantovu tezi, která říká, že forma názoru sama neposkytuje objekty, ale pouze podmínky pro konstrukci objektů v empirickém názoru. Reálná možnost znamená, že díky čistému názoru mám k dispozici podmínky, za kterých lze matematické pojmy aplikovat na empirické objekty. Zdálo by se tedy, že čistý názor vybírá ze širší třídy logických možností užší skupinu možností reálných. Vystává otázka: „Jak to čistý názor provádí?“ Odpověď budu hledat právě v rozličných disciplínách – v eukleidovské geometrii, aritmetice a nauce o pohybu.⁶¹

⁵⁷ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 14.

⁵⁸ FRIEDMAN, M. *Kant and the exact sciences*, str. 99.

⁵⁹ FRIEDMAN, M. *Kant and the exact sciences*, str. 99–100.

⁶⁰ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 268.

⁶¹ FRIEDMAN, M. *Kant and the exact sciences*, str. 101–102.

2.1 Geometrie, aritmetika a nauka o pohybu – tři syntézy

Abych ozřejmila rozdíl mezi logickou a reálnou možností, a vyjasnila tak vztah dvou forem poznání, abych se přiblížila Kantově nauce o třech syntézách, zaměřím se nejprve na Friedmanovu interpretaci rozdílu mezi aritmetikou a geometrií. Tato diference spočívá v tom, že nauka o prostoru má axiomy, kdežto obecná aritmetika nikoli, na to upozorňuje již předkritický Kant v dopise Schultzovi:

*„Je pravda, že aritmetika nemá axiomy, protože její objekt [Objekt] není quantum, není v názoru jako objekt [Gegenstand] určité velikosti, aritmetika zvažuje pouze quantity – pojem věci obecně skrze určení velikosti.“*⁶²

Friedman reaguje na distinkci mezi *quanta* a *quantity* a spojuje ji se dvěma způsoby syntetických aktů. Na jedné straně vidí *ostenzivní*, geometrickou konstrukci, na straně druhé *symbolickou*, aritmetickou operaci. Pokud má geometrie axiomy, musí být její syntetická činnost nutná, a pokud se zabývá objekty, je skutečně prvotní aktivitou subjektu. Naproti tomu symbolická operace je syntéza druhotná, intelektuální.⁶³ Počáteční operací je tedy konstrukce předmětů podle eukleidovských postulátů, jejím produktem jsou právě *quanta*, objekty v názoru. Symbolická operace poté použije nezávislý objekt jako input (nebo přímku, plochu, objem) a odpovídá na otázku: „Jaká je velikost tohoto objektu (přímky, plochy, objemu)?“ Pro velikost v otázce si volí jednotku (například pokud velikostí je diagonála čtverce, volí si jako jednotku stranu *a*). Suma těchto jednotek je odpovědí, tj. outputem symbolické operace.⁶⁴ Jakub Trnka ve svém komentáři ke Kantově teorii zkušenosti nazývá počítání čistou syntézou podle pojmů, podle něj se jedná o uchopování a určování syntetizované jednoty skrze pojmy.⁶⁵

Z výše uvedených úvah by se dalo vyvodit, že abstraktnost aritmetické operace spočívá v tom, že je naprosto nezávislá na povaze názoru, tedy na objektu, který je jí dodán odjinud. Její syntéza je pojmová, neboť slouží jako technika výpočtu pro řešení partikulárních problémů. Zvažuje totiž pouze obecná pravidla, vlastnosti. Odpovídá

⁶² KANT, I. *Correspondence*, str. 284. [překlad E. R.] („It is true that arithmetic has no axioms, since its objects is actually not any quantum, that is, any object of intuition as a quantity, but merely quantity as such, that is, it considers the concept of a thing in general by means of quantitative determination...“).

⁶³ FRIEDMAN, M. *Kant and the Exact Sciences*, str. 108.

⁶⁴ FRIEDMAN, M. *Kant and the Exact Sciences*, str. 112.

⁶⁵ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 44.

na otázku: „*jaký je objekt*“, aniž by blíže určila, *kdo* je tímto objektem. Jediná věda, která má specifickou doménu objektů, je geometrie.⁶⁶

Podle Friedmanovy interpretace je *logicky* možné, aby operace jako sčítání, odčítání, umocňování a odmocňování byly provedeny na objektu, který by byl dán v jiném než časoprostorovém názoru. Pokud však dokážeme, že náš smyslový názor je jediný akceptovatelný, *reálně* to možné není. Důkaz lze podat tehdy, pokud v obecných operacích objevím časový nebo prostorový element a dojdu tak ke spojení mezi formou obecně logickou a formou čistého názoru (souměřitelnost forem).

Pokud se blíže zaměřím na otázku aritmetiky: „Jaká je velikost toho a toho?“ pak zjišťuji, že velikost, na kterou se v otázce ptám, neimplikuje prostorový nebo časový element v aritmetické operaci. Přestože se však zdá, že aritmetika je na čistém názoru nezávislá (samozřejmě nemám na mysli aplikovanou matematiku), Friedman podává důkaz, že tomu tak není, odkazuje čtenáře na Kantovu nauku o schematismu, kde je vidět, že číslo jako pojem je produktem operace sukcesivní syntézy zahrnující temporální aspekty.⁶⁷

„Čistým schématem velikosti (*quantitas*) jako rozvažovacího pojmu je číslo, to je představou, která shrnuje dohromady sukcesivní přičítání jedné jednotky ke druhé (stejnorodé). Číslo tedy není ničím jiným než jednotou syntézy rozmanitosti nějakého stejnorodého názoru vůbec, která vzniká tím, že v aprehenzi vytvářím čas sám.“⁶⁸

Schéma čísla (*quantitas*), sukcesivní syntéza, se netýká *quanta*, na kterém aritmetické operace probíhají, konkrétní *quantum* je vždy určené obrazem, jenž „je produktem empirické mohutnosti produktivní obrazotvornosti, zatímco schéma smyslových pojmů (jakožto obrazců v prostoru) je produktem a takřkájícím monogramem čisté obrazotvornosti apriori.“⁶⁹

Nauce o schematismu se na základě Trnkova komentáře budu věnovat v následující kapitole, zde je důležité zmínit, že oba autoři, tedy jak Friedman, tak Trnka, vidí v Kantově nauce číslo jako podmínku určení časového extenzivního názoru.⁷⁰ Friedman poukazuje na to, že pokud má na základě sukcesivní operace přidávání jednotky k jednotce vzniknout číslo, je nutně vyžadováno, aby tato operace měla konečný počet kroků. Aby však mohla operace končit, tedy abychom mohli

⁶⁶ FRIEDMAN, M. *Kant and the Exact Sciences*, str. 113.

⁶⁷ FRIEDMAN, M. *Kant and the Exact Sciences*, str. 115.

⁶⁸ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 182.

⁶⁹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 181.

⁷⁰ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 137.

zkonstruovat určitý pojem, musí být konstrukce časová. Číslo neleží v mysli plně a priori, číslo vzniká syntetickou početní operací v čase, což znamená, že číslo je konstrukt.⁷¹ Pokud chce Kant provést součet pojmů $7 + 5$, „je třeba vykročit za tyto pojmy a přizvat si na pomoc názor. Když si pro pojem čísla 5 vezmu jako názor na pomoc prsty své ruky, přidávám nyní jednotky – které jsem předtím shrnul do jednoty, abych získal číslo 5 – na základě svého obrazu postupně k číslu 7, a vidím vznikat číslo 12.“⁷²

Samozřejmě všechny operace nemohou mít konečný počet kroků, příkladem jsou iracionální veličiny, např. $\sqrt{2}$. Jedná se o čísla, která nemají konečný poměr velikosti k jednotě. V Kantově pojetí i iracionální čísla vznikají iterativní operací. Operace má však komplikovanější formu: jedná se o poměr velikostí, kdy se číslo snažíme vyjádřit jako součet dílů m v poměru k součtu jednotek n , pokud výsledek není konečný, opakujeme operaci znovu, aproximativně se dostáváme k číslu, avšak jeho pojmu nikdy nedojdeme. Kant poukazuje na fakt, že pouhým intelektem iracionální veličiny neuchopíme, neboť operace v názoru nebyla dokončena, tudíž od něj nelze abstrahovat. Pokud budeme mít pojmy $\sqrt{2}$, π , e , budeme mít nutkání předvést si v názoru *quantum*, vykázat nějakým způsobem jejich oprávnění.⁷³

Friedman opět připomíná, že logika Kantovy doby neumožňuje uchopit nekonečno v pojmech. Jediný způsob, jak problém řešit, je apelovat na eukleidovskou geometrii a její axiomy, díky kterým je možné konstruovat nekonečné velikosti konečným počtem kroků. V tomto ohledu zaštiťuje geometrie ostatní vědecké disciplíny – pokud se Kant ptá po nutnosti pojmů, po oprávnění užívání konceptů, pak musí dokázat, že je možné předložit jim objekt v názoru, neboť pouze s geometrickým objektem se pojí axiomy a nutnost, zatímco všechny ostatní operace jsou odvozené. Eukleidovská geometrie se zakládá na následujících axiomech (postulátech):⁷⁴

1. Dvěma body lze vést přímku.
2. Přímku lze neomezeně prodlužovat.
3. Ze zadaného středu lze opsat kružnici se zadaným poloměrem.⁷⁵

Opakováním operací 1, 2, 3, generují objekty, a samozřejmě jde v konečném důsledku o mou konstrukci v empirickém názoru, postuláty jako pravidla

⁷¹ FRIEDMAN, M. *Kant and the Exact Sciences*, str. 116.

⁷² KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B16.

⁷³ FRIEDMAN, M. *Kant and the Exact Sciences*, str. 117–118.

⁷⁴ FRIEDMAN, M. *Kant and the Exact Sciences*, str. 119.

⁷⁵ VŠETIČKA, M., REICHL, J. *Encyklopedie fyziky*.

trojdimenzionálního prostoru udávají podmínky, za kterých objekty ve zkušenosti zkonstruuji. Stejně jako byl podán důkaz, že matematické pojmy jsou podmíněny časem, tak je nyní dokázáno, že geometrické objekty jsou podmíněny prostorem. Navíc protože bylo předvedeno, že každá konstrukce je temporální, podléhá i proces konstrukce objektů časovým podmínkám.⁷⁶

Na základě Friedmanovy práce jsem se dozvěděla, že s časem se pojí jak aritmetika a koncept čísla, tak i objekty, jejichž velikost určujeme, a které používáme pro znázornění čísel. Zde připomínám rozlišení na *logické* a *reálné* možnosti. Pojem čísla jako produkt konečné operace sice neimplikuje, jak bylo řečeno, že práce s ním musí probíhat na časových objektech, je tudíž logicky možné, že bychom početní operace prováděli na objektech netemporálních, ale číslo samo jako pojem obsahuje časový element.

Zde se rýsuje argument, proč logická možnost není širší než reálná, je ale potřeba dokázat, že veškeré používání logických pojmů pro poznání musí být spojeno s čistým názorem jako podmínkou jejich konstrukce. Zde se přibližují důkazu pro souměřitelnost forem.

2.1.1 Axiomy názoru

Výše jsem ukázala vztah mezi matematickými disciplínami a zavedením čistého názoru, který osvětlil, proč jsou disciplíny syntetické, dále jsem rozlišila možnosti reálné a možnosti logické, důležitým aspektem se stalo zkoumání vztahu apriorních forem názoru a formy logické. Nyní představím různé typy syntézy, které Kant subjektu připisuje, pokusím se dokázat, jak souvisí s matematickými disciplínami, přičemž významnou roli zde bude hrát nauka o schematismu.

Jako první začnu u syntézy geometrie, neboť jak jsem zmínila, jako jediná má axiomy. Vysvětlení provedu na kapitole z *Analytiky zásad*, která nese název *Axiomy názoru*. Jejich princip je: „*Všechny názory jsou extenzivní veličiny.*“⁷⁷

Máme více druhů veličin, jak extenzivní, tak intenzivní. Trnka ve svém komentáři zdůrazňuje, že všechny jevy, které nazírám, jsou podle Kanta extenzivní, to znamená, že jsou určovány stejnou syntézou jako formy názoru, tedy prostor

⁷⁶ FRIEDMAN, M. *Kant and the exact sciences*, str. 119–120.

⁷⁷ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 202.

a především čas obecně.⁷⁸ Obecné operace, které abstrahují od konkrétního objektu, jsou sukcesivním skládáním stejnorodého do jednoty (to jsem ukázala na aritmetice). Obecná syntéza tedy zajišťuje obecnou jednotu rozmanitosti všech vjemů. Na druhé straně musí být každý vjem, který je přijat do empirického vědomí, spojen s počítkem, což se děje syntézou konkrétního objektu v názoru. Tato syntéza nese název aprehenze, tj. „složení rozmanitosti v nějakém empirickém názoru“.⁷⁹

Zásada extenzivních veličin proto spočívá v tom, že poznávací subjekt má jednak *syntézu obecnou*, která sama nezaručuje poznání, ale pouze určuje pravidla jednoty forem smyslovosti, jednak *syntézu konkrétní*, tj. syntézu aprehenze, která určuje pravidla, jak správně sestavit počítky do forem, to znamená, jak uchopit objekt. Na jedné straně musí být vše empirické podřízeno syntéze obecné, jinak by nebylo možné mít jednotu vjemu, na druhé straně je syntéza aprehenze v určitém ohledu důležitější, protože jen díky ní můžu mít v názoru empirický objekt, bez kterého by nebylo poznání realizovatelné. Navíc formy názoru jako takové, celek času a prostoru nemůžeme vnímat. Vnímat lze jen to, co do nich aprehendujeme. Proto Kant říká, že u extenzivních veličin „*představa částí umožňuje představu celku*“.⁸⁰

Předchozí kapitola ukázala, proč syntéza, která pracuje s pojmy obecně, souvisí s časem, respektive s čistým názorem. Pojmy, které subjekt spojuje na obecné rovině, jsou produkty konečných časových operací, navíc pokud operace nebyla dokončena, jsou pojmy v konečném důsledku ještě zaštitěny eukleidovskými postuláty, tedy geometrickou konstrukcí objektů v názoru, která souvisí s podmínkami prostoru. Na jedné straně formální syntéza v pojmech podmiňuje aprehenzi, tedy temporální empirickou syntézu prostorových objektů, na straně druhé čas jako forma názoru umožňuje nejen pojmy vlastnit, ale vůbec myslet. Zde se objasňuje problematika souměřitelnosti forem, a to díky vztahu syntéz, neboť je vidět, že obě se vzájemně předpokládají, logická forma odkazuje na časovou a časová forma na logickou.

Vztah syntéz je patrný na problematice postulátů. Friedman ve svém komentáři dokazuje, že nejen aritmetické pojmy jsou myslitelné díky pravidlům operace v čistém názoru, nýbrž že to platí pro všechny další koncepty – zejména to ukazuje na geometrických pojmech, které jsou myslitelné skrze postuláty.⁸¹ Postulát je pro Kanta „*praktická věta, jejíž pomocí si nějaký předmět ponejprv dáváme a vytváříme*

⁷⁸ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 137.

⁷⁹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 260.

⁸⁰ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 203.

⁸¹ FRIEDMAN, M. *Kant and the Exact Sciences*, str. 123.

jeho pojem.“⁸² Proto také klade důraz na konstrukci, když říká: „*Nedokáži si představit žádnou úsečku, jakkoli krátkou, aniž bych ji v myšlenkách vedl.*“⁸³

Čistě v myšlenkách sice úsečku nemohu vést jako vjem, k tomu mi chybí počitek, avšak k získání pojmu mi stačí vybavit si předmět co do jeho podmínek v čistém názoru a na základě toho získat jeho pojem. A právě to říkají postuláty. Pokud vím, že „*Dvěma body lze vést přímku,*“⁸⁴ pak neurčuji konkrétní přímku, obraz, ale mám obecné pravidlo, které mi umožňuje vůbec myslet pojem přímky.

Friedman navrhuje, ztotožnit funkci postulátů s Kantovými schémata, u kterých poukazuje na nutnost jejich odlišení od obrazů, které jsou konkrétními objekty tvořenými syntézou aprehenze. Naznačuje, že schéma je zprostředkující představa mezi intelektuální a smyslovou mohutností, syntetická aktivita, která odpovídá na jedné straně *logické syntéze*, na straně *druhé syntéze aprehenze*, není však ani s jednou totožná. Týká se čistě apriorního spojování formy názoru s formou logickou.⁸⁵ Na základě Kantova výroku z *Axiomů názoru*, kde tvrdí, že schéma je „*funkcí produktivní obrazotvornosti*“,⁸⁶ se nabízí možnost ztotožnit schematickou aktivitu se třetím typem syntézy, kterým je *transcendentální syntéza obrazotvornosti*.

Když problematiku trojí syntézy a nauku o schematismu komentuje Trnka, zmiňuje *obrazotvornost* jako syntetickou činnost schematizace.⁸⁷ Jedná se o schopnost spojovat, která souvisí na jedné straně s názorem a na druhé straně s pojmem. Trnkova teze je opřena o výkladové schéma *názor – syntéza – pojem*, které implikuje triádu *aprehenze – obrazotvornost – apercepe*, tedy triádu syntetické aktivity na třech úrovních. Díky tomuto schématu je možné opustit empirický výklad Kantovy nauky a přesunout se na transcendentální půdu. Subjekt není někdo, kdo uchopuje vnější pevně spojené pasivní danosti obsahu a rozčleňuje je do předem připravených pojmů, nýbrž subjekt si názory i pojmy synteticky aktivně vytváří.⁸⁸ Přesně to má Kant na mysli, když tvrdí, že je syntéza tím, „*co vlastně shromažďuje prvky poznatků a spojuje je v určitý obsah.*“⁸⁹

Trnka vychází z transcendentální dedukce – jak se popsána v prvním vydání *Kritiky čistého rozumu* (A), když rozebírá Kantovo pojetí syntézy, a to především

⁸² KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 287.

⁸³ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 154.

⁸⁴ VŠETIČKA, M., REICHL, J. *Encyklopedie fyziky*.

⁸⁵ FRIEDMAN, M. *Kant and the exact sciences*, str. 124.

⁸⁶ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 205.

⁸⁷ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 118.

⁸⁸ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 39.

⁸⁹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 103.

z druhé kapitoly, kde první tři body odpovídají právě trojici aprehenze – obrazotvornost – apercepce. Autor sleduje Kantovy syntetické činnosti na dvou úrovních, vidí je pracovat jak empiricky jako konstituenty empirických objektů, tak transcendentálně, jako konstituenty předmětů obecně, tedy podmínky partikulárních zkušeností a jednoty poznání vůbec.⁹⁰ Když Kant v *Transcendentální dedukci* říká, že „poznání je celkem porovnaných a spojených představ“⁹¹, pokazuje na jednotu spontaneity myšlení, ve které musí být všechny tři syntézy založeny, pokud skrze ně má být možné poznání, neboť jen tehdy může být spontaneita „základem aprehenze představ jako modifikací mysli v názoru, dále pak jejich reprodukce v obrazotvornosti a nakonec [...] základem jejich rekognice v pojmu.“⁹²

Výše zmíněná citace představuje syntetické mody na empirické úrovni. *Syntéza aprehenze* je zde jako akt modifikace smyslovosti jejím složením do jednoty rozmanitosti názoru, tj. do jedné představy. *Syntéza obrazotvornosti* se na empirické úrovni nazývá *reproduktivní* a týká se asociací, tedy uchovávání a podržování minulých představ a přechodů mezi nimi. Poslední *syntéza apercepce* je pojmová a týká se vztahování představ k jednotě, v tomto případě vztahu představ k jednotě empirického předmětu.⁹³

V prvních třech bodech druhé kapitoly transcendentální dedukce se Kant na první pohled věnuje více empirické rovině a zabývá se syntetickou konstitucí partikulárních daností. Na to poukazuje Trnka, když říká, že *transcendentální úroveň* zkušenosti zde Kant představuje pouze jako to, bez čeho by aprehenze, reproduktivní obrazotvornost a rekognice nebyly možné, protože každá z těchto tří empirických mohutností má svůj transcendentální analogon, který podmiňuje partikulární syntézu zajišťováním zkušenostní jednoty na té které poznávací úrovni. Tak transcendentální aprehenze neboli „čistá syntéza aprehenze“⁹⁴ umožňuje syntézu názoru a priori, jednotu času. Transcendentální (produktivní) syntéza obrazotvornosti, která podmiňuje průběžné skládání veškerých jevů, „umožňuje průběžnou syntézu reprodukce“⁹⁵ a nakonec transcendentální syntéza apercepce, jako *jednota* vědomí, umožňuje vůbec něco pojmut, utvořit si nejen konkrétní předmět, ale i objekt jako takový a vůbec pravidla určení představ (viz Analýza objektu, str. 15). Na základě transcendentální

⁹⁰ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 59.

⁹¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A97.

⁹² KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 97.

⁹³ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 61.

⁹⁴ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 100.

⁹⁵ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 101.

apercepce budu moci spolu s Kantem podat důkaz o celkové zkušenostní jednotě, která završí dedukci kategorií, to znamená, že dovedu do konce tezi o korelaci subjektu a objektu v názoru, a proto ji věnuji samostatnou kapitolu a zde pro udržení souvislosti textu nebude podrobně rozebírána.⁹⁶

Nyní se pokusím o vysvětlení spojitosti schematismu a transcendentální syntézy obrazotvornosti. Pokud Kant vidí *obrazotvornost* jako činnost, skrze kterou jsou propojeny smyslovost a rozvažování,⁹⁷ je potřeba na základě Trnkova komentáře objasnit, že se nejedná o jakési vnější přemostění mezi názory a pojmy, nechci zde dokazovat, že máme nejprve daný obsah a poté mu asociativně přiřadíme pojem. Jde o důkaz, že transcendentální syntetizující proces umožňuje souvislost představ vůbec. Obrazotvornost tedy zajišťuje nejen konstituci empirického předmětu jako podmínka reprodukce v názoru, ale zajišťuje také všechny ostatní syntézy, pořádá a priori aprehenzi času do jednoty a jako průběžná je tím, na čem se uskutečňuje syntéza apercepce, neboť ta jako a priori jednota vědomí musí být vědomím něčeho – tedy právě uspořádaného času a priori.⁹⁸

Pokud je podle Trnky aktérem transcendentální obrazotvornost, jedná se o transcendentální nikoli empirické schéma a schematizován je čas, nikoli pojem. Nejde pak o subsumpci daného pod nějak obsahově předznačený pojem, ale o můj *konstruktivní* akt, díky němuž získávám pojem jako časové určení, který se díky temporálnímu elementu stává podmínkou předmětu.⁹⁹ To je důvodem, proč Kant definuje schéma jako „*transcendentální časové určení*“.¹⁰⁰ Obrazotvornost totiž na jednu stranu působí na aprehenzi a priori, na rozmanitost čistého názoru času, na druhou stranu určuje čas pojmově, vzhledem k jednotě vědomí. Schematismus je určování rozmanitosti do souvislé jednoty s ohledem na apercepci, která jako vědomí něčeho – jednoty obsahu obecně – s určením času v názoru souvisí.¹⁰¹

Na základě výše zmíněné teze, mohu říci (stejně jako Friedman), že schémata mají tedy dvojí úkol. Jednak díky vztahu k jednotě vědomí a k čistému názoru zároveň určují pojmy skrze časoprostor, tedy jakoby generují variace pojmů. To má Kant na mysli v *Axiomech názoru*, když tvrdí: „*Řeknu-li: Ze tří úseček, kde je součet dvou prvních větší než úsečka třetí, lze sestavit trojúhelník, pak zde mám pouhou funkci*

⁹⁶ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 64–65.

⁹⁷ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 124

⁹⁸ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 92–93.

⁹⁹ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 123.

¹⁰⁰ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 187.

¹⁰¹ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 130–131.

*produktivní obrazotvornosti, která může vést kratší či delší úsečky a nechat je libovolně protínat pod libovolnými úhly.*¹⁰² Druhou funkcí schémat je předepisovat konkrétní aprehenzi zákon, protože pokud určují čas, budou vždy podmiňovat jednotlivé empirické objekty v názoru.¹⁰³ Se schématy přichází důkaz pro souměřitelnost logické formy a formy čistého názoru, tedy důkaz, jenž je získán ze vztahu třech paralelních aktivit subjektu: syntézy aprehenze, syntézy obrazotvornosti a syntézy apercepce, které se vzájemně předpokládají. Bez čistého názoru, by nebylo pojmů, protože pojmy jsou produkty naší schematické konstrukce v čase. To je také důvod, proč Friedman ztotožňuje schéma s postulátem, který je u Kanta „*praktická věta, která neobsahuje nic víc než syntézu, s jejíž pomocí si nějaký předmět teprve dáváme a vytváříme jeho pojem.*“¹⁰⁴ Proto jsem výše kladla důraz na eukleidovskou geometrii a její postuláty, kterými se Kant inspiruje, když zavádí transcendentální logiku jako disciplínu, bez které by nebylo logiky obecné, což bylo třeba dokázat jako první.

Dále přichází i rozřešení problematiky *logické a reálné* možnosti. Nyní je jasné, proč pojmy, které odporují podmínkám času a prostoru mohou být sebevíce logicky konzistentní, přesto však nikdy nedojdou objektivitu. Když použiji Kantův oblíbený příklad obrazce o dvou stranách,¹⁰⁵ vidím, že neobsahuje spor, avšak protože schopnost myslet pojmy mi umožňuje syntéza obrazotvornosti probíhající v čisté smyslovosti, tento obrazec si nepředstavím. Obrazec musí být reálně možný, tj. konstruovatelný, aby mohl být také logicky možný. Konstrukci lze však provést pouze ve smyslovém názoru, tudíž logická možnost ve skutečnosti není širší než smyslové podmínky reality. To bylo třeba dokázat jako druhé.¹⁰⁶

Nyní je třeba rozřešit ještě poslední problém. Na základě výše zmíněné argumentace si totiž mohu klást otázku: Pokud jsem objasnila vlastnictví pojmů, proč pro jejich oprávnění musím v názoru předložit objekt? Nabízí se odpověď, že by stačilo nazírat konstrukce obecně, co do podmínek ve formě času a prostoru. Takovéto nazírání je však nemožné, což objasním na poslední matematické disciplíně, nauce o pohybu.

¹⁰² KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 205.

¹⁰³ FRIEDMAN, M. *Kant and the Exact Sciences*, str. 129. „Ukazuje se totiž, že matematická schémata čistého názoru mají dvojí roli: slouží k vytváření pojmů čisté matematiky a také, jsou-li ztělesněna v konkrétních konstruktivních činnostech in concreto, poskytují těmto pojmům předměty (jmenovitě obrazy).“ [překlad E. R.] („For then turns out that the mathematical schemata of pure intuition have a dual role: they serve to generate the concepts of pure mathematics, and also, when embodied in particular constructive activities in concreto to provide objects [namely, images] for these concepts.“).

¹⁰⁴ KANT, I., *Kritika čistého rozumu*, B 287.

¹⁰⁵ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 268.

¹⁰⁶ FRIEDMAN, M. *Kant and the Exact Sciences*, str. 129.

2.1.2 Nauka o pohybu

Pokud jsem představila syntézu geometrie, aritmetiky a jejich vztah k čistému názoru, zbývá nyní ještě osvětlit syntetickou povahu třetí disciplíny, obecné nauky o pohybu – čisté mechaniky. Friedman apeluje na spojení čistého názoru času s naukou o pohybu spíše než s aritmetikou¹⁰⁷ (přestože i její operace obsahují časové elementy) a klade si otázku: „*Co znamená, že čistá mechanika se zakládá na čase stejně jako geometrie na prostoru?*“¹⁰⁸

Zopakují, že geometrie dodává *quanta* pro aritmetiku, která umožňuje vidět objekty jako velikosti, *quantitas*, tedy složení stejnorodých jednotek. Friedman nyní v rámci odpovědi na otázku po velikosti objektů zavádí pojem kongruence a definuje ho jako „*pojem dvou prostorových délek, ploch, objemů atd., které mají stejnou velikost.*“¹⁰⁹ Pokud chci nazírat v objektu stejnorodé jednotky, musím ho vidět jako sumu stejných částí – ploch.

Obecná operace je sice na prostorové povaze našeho empirického názoru nezávislá, avšak skutečně nahlédnout ji můžeme pouze na objektech podléhajících podmínkám prostoru, proto i ona může být zprostředkována pouze skrze tyto empirické objekty. Totéž platí pro všechny temporální operace, neboť čas sám „*není předmětem vnímání.*“¹¹⁰ Výše jsem dokázala, že pro oprávnění pojmů je třeba vykázat jejich spojitost s časovými elementy, zaštitit je temporální operací. Abych si však dokázala nějaké časové operace nebo konstrukce vůbec představit, musím je vidět jako konstrukce objektů v empirickém názoru. Proto Kant říká, že čas si „*můžeme představit jen pod obrazem přímky, pokud ji vedeme.*“¹¹¹

Na tomto výroku lze osvětlit, jak se promítá do Kantovy filosofie nauka o pohybu a proč je spojena s časem. Čistá mechanika se pojí se změnou. V kapitole *Transcendentální estetiky*, § 5. *Transcendentální výklad pojmu času* Kant říká, že pojem změny umožňuje pochopit čas.¹¹² Abych mohla vnímat čas, je třeba ho otisknout do prostoru, představit si ho jako objekt v názoru. A zde Kant právě čerpá z Newtonovy

¹⁰⁷ FRIEDMAN, M. *Kant and the Exact Sciences*, str. 105.

¹⁰⁸ FRIEDMAN, M. *Kant and the Exact Sciences*, str. 129. [překlad E. R.] („*What does it mean to say that pure mechanics stands to time as geometry does to space?*“).

¹⁰⁹ FRIEDMAN, M. *Kant and the exact sciences*, str. 130. [překlad E. R.] („*...the notion of two spatial lengths, areas, volumes, and so on having the same magnitude...*“).

¹¹⁰ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 245.

¹¹¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 156.

¹¹² KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 48-49.

představy přímého pohybu bodu, který mi umožňuje představovat samotný čas jako objekt názoru.¹¹³

Friedman vyvozuje schopnost kantovského subjektu vnímání objektů s odkazem na newtonovský zákon setrvačnosti a říká, že díky tomu lze časovou metriku odvodit z prostorové metriky: stejné nebo shodné časové intervaly jsou ty, během kterých setrvačně se pohybující bod prochází stejnými nebo shodnými prostorovými intervaly.¹¹⁴ Připomenu zde znění Newtonova třetího pohybového zákona:

„Těleso setrvává v klidu nebo v rovnoměrném přímočarém pohybu, dokud není nuceno vnějšími silami (působením jiného tělesa) svůj stav změnit.“¹¹⁵

Na základě výše zmíněného zákona lze tedy upřesnit, jak je syntéza obrazotvornosti propojena se syntézou aprehenze. Transcendentální syntéza obrazotvornosti jako operace v čistých formách nemůže být znázorněna, nýbrž garantuje pouze jednotu rozmanitosti, proto schémata nemohou existovat *„nikde jinde než v myšlenkách“*.¹¹⁶ Pokud však má být v rozmanitosti něco poznáno, je třeba přizvat na pomoc syntézu aprehenze, která jako časová musí podléhat podmínkám jednoty rozmanitosti, navíc však umožňuje složení rozmanitosti v empirickém názoru, takže otiskuje časové podmínky do prostoru a činí čas metrickým, znázornitelným. Sukcesivní syntéza v aprehenzi je tak setrvačně se pohybujícím bodem, jenž prochází shodnými prostorovými intervaly.

Na základě třech matematických disciplín – čisté aritmetiky, geometrie a čisté mechaniky – jsem spolu s Friedmanem osvětlila tři aspekty syntetické povahy našich mohutností. Na závěr této části zmíním Kantův výrok: *„Táž tvořivá syntéza, pomocí níž konstruujeme trojúhelník v obrazotvornosti, je zcela totožná s tou, kterou vykonáváme v aprehenzi nějakého jevu, abychom si o něm utvořili zkušenostní pojem.“¹¹⁷* Tento výrok ukazuje nejen souvislost empirické syntézy, pro kterou si Kant došel do nauky

¹¹³ FRIEDMAN, M. *Kant and the exact sciences*, str. 130–131.

¹¹⁴ FRIEDMAN, M. *Kant and the exact sciences*, str. 131. Je samozřejmé, a na to Friedman poukazuje, že v novodobém pojetí již nemůžeme problematiku přímočarého pohybu zkoumat newtonskou optikou: *„...nechápeme inerciální trajektorie jako ty přímočaré trajektorie, které urazí stejné vzdálenosti ve stejných časech. Spíše nejprve vybereme třídu privilegovaných inerciálních trajektorií a poté definujeme pojem časové rovnosti z hlediska těchto trajektorií.“* [překlad E. R.] (*„...we do not conceive inertial trajectories as those rectilinear trajectories that traverse equal distances in equal times. rather, we first pick up out a class of privileged inertial trajectories, and then define the notion of temporal equality in terms of these trajectories.“*).

¹¹⁵ NEWTON, I. *Philosophiae Naturalis Principia Mathematica, Lex. I., 12.* [překlad E. R.] (*„Corpus omne perseverare in statu suo quiescendi vel movendi uniformiter in directum, nisi quatenus illud a viribus impressis cogitur statum suum mutare.“*).

¹¹⁶ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 180.

¹¹⁷ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 271.

o pohybu, se syntézou obrazotvornosti získané z postulátů, ale také potvrzuje Friedmanovu tezi, že Kant svou filosofii opírá o matematiku jako apriorní a syntetickou vědu, a opouští tak dogmatickou leibnizovsko-wollfovskou tradici.¹¹⁸

Odmítnutí dogmatické tradice je stvrzeno v transcendentální logice jako nauce vztahující se k čistému názoru, díky níž Kant osvětluje možnost objektivního poznání, což Leibnizova nauka nedokázala, protože pracovala pouze s logickou formou. Kant na základě matematických věd zavádí kromě logické formy a obsahu poznání ještě formu obsahu, čistý názor, díky kterému jsou možné syntetické soudy a priori. Čistý názor umožňuje rozšířit pojmy subjektu o predikáty, které nejsou myšleny v jeho pojmu, což lze ukázat na geometrii, na podmínkách konstrukce objektu. Forma obsahu neposkytuje sama objekty, určuje pravidla konstrukce objektů pro matematické vědy, zaštiťuje syntetický charakter těchto disciplín, ukazuje neadekvátnost obecné logiky, její neschopnost poskytnout pojmům oprávnění.

¹¹⁸ FRIEDMAN, M. *Kant and the exact sciences*, str. 128–129.

3 Přejchod k transcendentální dedukci čistých rozvažovacích pojmů

Po předchozích dvou kapitolách mohu nyní postupně přistoupit ke klíčové pasáži mé práce, kterou je výklad *Transcendentální dedukce čistých rozvažovacích pojmů*. Pro přehlednost ale považuji za vhodné stručně shrnout dosavadní postup a argumenty.

V první části práce jsem na základě vztahu logiky obecné a logiky transcendentální představila Kantovu tabulku kategorií odvozených ze syntetických forem soudů. U těchto kategorií jsem zatím předpokládala, že se jedná o pojmy předmětů obecně, které podmiňují poznání a umožňují ve zkušenosti vůbec něco myslet, tedy pojmy, které nejsou pouze logické, ale obsahují podmínky objektu skrze určení čistého názoru. Analyzovala jsem koncept objektu, který je v Kantově nauce o pravdě jako „*shodě poznání s objektem*“¹¹⁹ nezbytným aspektem, jedná se vlastně o pravidlo kombinace představ do jednoty. Pokud jsem zpočátku vycházela z teze, že k poznání lze dojít spojením pojmů a názorů, pak zde připomínám, že ani obsah, ani pojem nejsou pasivně dané, nejedná se o prostoupení vnějšně odlišných mohutností, ale jedná se o produkty konstrukce mého subjektu, který má tři mody syntetických aktů, pomocí kterých jednak prochází a spojuje počítky do obsahu, a jednak generuje pojmy.

Ve druhé kapitole jsem se zabývala právě syntetickými akty subjektu, zkoumala jednotlivé matematické disciplíny a pokusila se ukázat, jak z nich Kant odvodil svou nauku o čistém názoru a jak dospěl k transcendentálním syntézám aprehenze, obrazotvornosti a apercepce, a tím jsem se přiblížila k vysvětlení syntetického apriorního poznání. Pokud se nyní pokusím dokázat to, co bylo doposud předpokládáno, tj. objektivitu kategorií, pokud ukážu jakým právem, – „*quid iuris*“¹²⁰ – je mám pokládat za nutné a apriorní podmínky zkušenosti (neboť dosavadní nutnost pojmů byla založena pouze na vztahu forem logiky a forem názoru, ale nebylo předvedeno, že poznání lze mít jedině prostřednictvím kategorií), bude v důkazu hrát nauka o trojí syntéze – aprehenze, obrazotvornosti a apercepce – klíčovou roli (zde bude hlavní

¹¹⁹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 236.

¹²⁰ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 116.

především transcendentální aspekt syntézy).¹²¹ Při výkladu se budu držet schématu „názor – syntéza – pojem“.¹²²

Pokud již v Transcendentální estetice Kant řekne, že to, co nahlížím, jsou pouhé jevy, pak se tyto jevy, jak zmiňuje Trnka, musí vázat k předmětu, jinak by se jednalo o pouhé subjektivní přeludy mysli. Nyní je potřeba dokázat, že aby se mohly jevy vázat k předmětu, musí podléhat pojmům, kategoriím, které je uspořádají do jednoty. Hlavním problémem se však stává otázka: Jak se mohou představy jako naše subjektivní modifikace smyslového vztahovat k nějakému předmětu, jak mohou dále kategorie jako subjektivní podmínky mysli umožňovat objektivní uspořádání těchto představ, tj. jak mohou umožňovat poznání předmětu?¹²³ Všechno zakoušené, pokud se jedná o předmětnosti pro nás, musí být podřízeno času a prostoru, což je podmínka, která je známá z transcendentální estetiky. Avšak že předměty musí odpovídat subjektivním podmínkám mysli, to musí být nyní lépe osvětleno. Řečeno s Kantem: „*Objevuje se obtíž, se kterou jsme se na poli smyslovosti nesetkali, totiž jak by subjektivní podmínky myšlení měly mít objektivní platnost.*“¹²⁴ Dle Trnky to znamená osvětlit roli čistých rozvažovacích pojmů v transcendentální konstituci objektu, ukázat, že jsou apriorní podmínkou konstituce vůbec.¹²⁵ Budu tedy dále zkoumat, jak transcendentální subjekt pomocí svých syntetických aktů a priori konstituuje transcendentální objekt, čímž navážu určitým způsobem na tezi o zrcadlení subjektu a objektu, který jsem rozebírala již v první části. Nejdříve ovšem rozeberu, co je klíčové v kapitolách *O principech transcendentální dedukce vůbec* § 13 a *Přechod k transcendentální dedukci kategorií* § 14, kde kromě Trnkovy interpretace použiji dále i komentář Paula Guyera.

3.1 Kategorie jako podmínky možné zkušenosti

V úvodu § 13 se objevuje slavné odlišení otázky „*oprávněnosti (quid iuris) od otázky faktičnosti (quid facti)*“.¹²⁶ Na toto rozlišení navazuje ve svém komentáři Guyer a říká,

¹²¹ Transcendentální syntézou zde myslím spojování v názoru a priori, napříč veškerou zkušeností s ohledem na jednotu, což se liší od syntézy partikulárních fakticit, přestože je obsahuje v sobě, viz TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 43.

¹²² TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 39.

¹²³ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 36–37.

¹²⁴ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 122.

¹²⁵ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 37.

¹²⁶ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B116.

že v transcendentální dedukci půjde o oprávněnost (*quid iuris*), vykazání objektivní reality, protože chci znát důvod, na základě kterého mám právo používat některé pojmy a priori, tedy nezávisle na faktických důkazech, to znamená, že pojmy a priori vztahují k předmětům.¹²⁷ Právě to má na mysli Kant, když říká: „*Nazývám proto vysvětlení způsobu, jak se mohou pojmy a priori vztahovat k předmětům, transcendentální dedukcí.*“¹²⁸ Dále se snaží podat důkaz pro nutnosti této dedukce a využívá k tomu svůj oblíbený příklad kauzality, respektive pojem příčiny, který je pro naši syntetickou jednotu myšlení vyžadován, avšak bez transcendentální dedukce nelze potvrdit, že takovýto pojem není „*prázdný nicotný a bez významu*“,¹²⁹ že mu odpovídá názor. Na druhou stranu Kant, probuzený z dogmatického spánku, nepropadá skepsi, když říká, že obecné principy nelze induktivně odvodit ze zkušenosti.

Řešení nachází Kant v argumentu, že pouze skrze pojmy a priori je možné objekty ve zkušenosti myslet. Pokud kategorie nazývá „*pojmy předmětů vůbec*“,¹³⁰ znamená to, že je považuje za podmínky možnosti zkušenosti. Proto Guyer píše, že nejde o důkaz vztahu kategorií k nějakým objektům, od představ odlišných a na nich nezávislých, ale je potřeba dokázat, že čisté rozvažovací pojmy se nutně vztahují na všechny předměty zkušenosti, a dokonce podmiňují předměty zkušenosti.¹³¹ Určitá nutnost byla vykazána již v *Metafyzické dedukci*, když jsem zmínila, že dvanáct apriorních pojmů je nezbytných, pokud logické funkce aplikujeme na názor. Co má být nyní dokázáno, je, že všechna zkušenost, veškeré myšlení objektů, musí mít povahu souzení o objektech.¹³² Jak jsem s Allisonem dokázala výše (viz str. 17), Kant identifikuje myšlení a souzení, takže Guyerův myšlenkový postup je správný.¹³³

Guyer se ve svém komentáři k *Transcendentální dedukci* zabývá i předkritickými Kantovými spisy a zmiňuje, že Kant se od počátku své filosofické kariéry snažil dokázat nezbytnost intelektuálních principů substance, kauzality a reciprocity. V roce 1763 vychází dílo *Versuch, den Begriff der negativen Größen in der Weltweisheit einzuführen*, kde pod Humovým vlivem rozlišuje Kant reálné a logické možnosti (které jsem představila výše a díky kterým jsem ukázala, že pokud mám

¹²⁷ GUEYR, P. *The Cambridge Companion to Kant*, str. 124.

¹²⁸ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 117.

¹²⁹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 123.

¹³⁰ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B126.

¹³¹ GUEYR, P. *The Cambridge Companion to Kant*, str. 124–125.

¹³² GUEYR, P. *The Cambridge Companion to Kant*, str. 125.

¹³³ Pokud však veškeré uchopování zkušenosti bude mít povahu souzení o objektech, zaplétá se Guyer do problému, jakým způsobem lze myslet pouhé představy, viz GUEYR, P. *The Cambridge Companion to Kant*, str. 125–127.

pojmy, lze je aplikovat pouze na smyslovou zkušenost; viz str. 32), a nadto zmiňuje, že tyto principy nelze odvodit z logických vztahů, ale je třeba dokázat jejich reálnou možnost. Předkritický Kant však nemá znalost čistého názoru, tudíž nemá žádnou možnost, jak pojmy vztahovat k jevům. S *Kritikou čistého rozumu* se Kant dostává z této slepé uličky tím, že spojuje tři intelektuální principy s pojmy předmětů obecně, které odvozuje z nutných a obecných logických forem soudu.¹³⁴ Na základě toho se kategorie stává obecným znakem, který umožňuje aplikaci soudu na představy.¹³⁵

Pokud jsem v kapitole *Analýza objektu* (viz str. 15) tvrdila, že předmět je kombinací představ podléhajících nutným podmínkám mysli, pak je nyní zřejmé, že tyto nutné podmínky mysli jsou soudy vztažené ke zkušenosti, protože stejně tak, jako v pouhém myšlení soudím o subjektu skrze množství predikátů a připisuji mu jednotu synteticky odlišných predikátů, stejně tak objekt v názoru může být uchopen pouze skrze jednotu synteticky odlišných představ.

V *Metafyzické dedukci* (viz str. 17) jsem ukázala, jak funguje rozvažování. Na logické úrovni spojuje pojmy obecně a funguje na principu logických struktur, na transcendentální úrovni vztahuje logické struktury k názorům. Stejný logický akt určuje subjekt soudu a objekt v názoru, proto ona teze o zrcadlení.

Nyní připomínám Kantovo tvrzení, na které klade důraz Allison,¹³⁶ totiž že v obecné logice mohu stejný pojem použít v jednom soudu jako subjekt, v jiném jako predikát. Opět to lze předvést na Kantově příkladu dělitelnosti těles. Mohu říci: „*Všechna tělesa jsou dělitelná.*“¹³⁷ nebo také: „*Něco dělitelného je tělesem.*“¹³⁸ S kategorií přichází nutnost používání daného pojmu, protože zohledňuje obsah. Tak například kategorie substance musí sloužit vždy jako subjekt a nikdy jako predikát. Pokud je kategorií určen názor „*vzhledem k některé z logických funkcí*“,¹³⁹ pak dochází k logickému určení času a prostoru obecně, což se musí dít tak, aby bylo možné časovost jednotě uchopit v mysli.

¹³⁴ Že kategorie substance, kauzality a reciprocity do tabulky čistých rozvažovacích pojmů nezapadají úplně hladce, že jsou do ní přidány z vnějšku, že přímo nevyplývají z forem soudů kategorických, hypotetických a disjunktivních, popisuje ve svém komentáři Johnatann Bennet, viz BENNET J, *Kant's Analytic*, str. 92–93.

¹³⁵ GUEYR, P. *The Cambridge Companion to Kant*, str. 128–129.

¹³⁶ Allison problém předvádí na kategorickém soudu, viz ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 171.

¹³⁷ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 128.

¹³⁸ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 129

¹³⁹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 128.

Guyer zmiňuje, že pokud chci dojít poznání, je třeba nahlížené vždy uchopit vzhledem k jednotě mysli, což je v prázdných a logických formách relativně bezproblémové, avšak pokud soudím o objektech, podmínky jejich uchopení do jednoty vyžadují právě ještě extralogickou podmínku čistého názoru, takže kategorie neříká pouze, že mohu pojem aplikovat na názor, ale určuje, jak logické soudy aplikovat na názor s ohledem na časové podmínky.¹⁴⁰

Kvůli zaštitění extralogické podmínky dospívá Kant k nauce o transcendentální apercepci, která vychází ze zkoumání transcendentálního objektu, transcendentálního subjektu a syntetických aktů subjektu. Zkoumat objekty ale v konečném důsledku znamená spojit je s počítky. Proto také má transcendentální dedukce dvě argumentační linie. První zkoumá objekty a *podmínky objektů*, druhá se týká *možnosti syntéz* všech představ s ohledem na jednotu zkušenosti. Pokud se hlavní myšlenka transcendentální dedukce týká pojmů a jejich oprávnění, pak první linie zkoumá vztah pojmu k partikulárnímu předmětu, druhá linie zkoumá možnost, jak lze skrze pojem kombinovat představy do jednoty a ukotvit tak předměty z transcendentální strany, což je právě to, co umožní vykazání vztahu kategorií k předmětům a priori. Jak tvrdí Trnka: „Čisté rozvažovací pojmy se k předmětům musí vztahovat mimo partikulární intencionální zaměřenost.“¹⁴¹ Jinými slovy, důkaz, že se kategorie vztahují ke konkrétnímu předmětu, bude veden skrze předmět transcendentální, tzn. objektivní platnost jednotné zkušenostní souvislosti.

Když Trnka komentuje pasáže § 13 a § 14 přikládá jim velký důraz proto, že přechod, který se v jejich rámci uskutečňuje, se právě týká opouštění přirozeného postoje a překračování na transcendentální půdu. Autor si všímá, že v § 13 je slovo předmět použito ještě v předkritickém smyslu, například: „*předměty se nám tudíž mohou jevit, aniž by se musely nutně vztahovat k funkcím rozvažování.*“¹⁴² Stále se zdá, jako by objekty a pojmy byly vůči sobě nějak vnější.¹⁴³ Naproti tomu v § 14 užívá Kant pojem předmět výhradně ve smyslu transcendentálního objektu, který se týká určení představ skrze subjekt. Zde poukazuje na to, že v názoru je dán pouze jev, zatímco předmět vzniká myšlením skrze pojmy. Vychází z teze, že kategorie jsou podmínky

¹⁴⁰ GUEYR, P. *The Cambridge Companion to Kant*, str. 132–133.

¹⁴¹ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 49.

¹⁴² KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 122.

¹⁴³ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 50–51.

možnosti zkušenosti a k předmětům se vztahují tak, že je konstituují. Prvotně zde však nejde o konstituci jednotlivých významových určení, nýbrž o konstituci objektivitu.¹⁴⁴

Pokud jsem se nyní přiblížila transcendentální půdě, mohu přistoupit k samotné transcendentální dedukci čistých rozvažovacích pojmů, která je rozdělena do dvou kapitol: 1. A 95 – A 114 a 2. A 115 – A 130. Podle Guyera se první, *předběžná* část, zabývá podmínkami poznání empirických objektů, dochází nejprve k empirickým pojmům, poté ke konceptům transcendentálním jako pravidlům, jejichž možnost zaštiťuje transcendentální apercepce. Podmínky pro jednotu sebevědomí jsou pak také podmínkami pro poznání objektů. Druhou část nazývá *systematickou* a vidí v ní především zkoumání vztahu transcendentální apercepce jako identického vědomí a syntézy obrazotvornosti, kategorie vidí jako nutná pravidla pro obrazotvornost.¹⁴⁵

Podobnou optikou se na problematiku dívají i další autoři – Allison, stejně jako Trnka, vidí rozdělení jako vymezení roviny transcendentální a roviny empirické. Na jedné straně lze začít zkoumání od empirických předmětů a jejich konstituce, lze tedy zkoumat nejprve empirické aspekty třech syntéz, poté jejich vázanost na transcendentální základ. Na druhé straně je možné zaměřit se na konstituci objektivní platnosti jevů, transcendentálního předmětu, a to bez ohledu na empirické danosti. V následujících dvou kapitolách představím nejdříve argumentaci *předběžné* části transcendentální dedukce, poté část *systematickou*. Budu se držet především Allisonových myšlenek, které doplním o postřehy dalších autorů.

¹⁴⁴ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 54.

¹⁴⁵ GUEYR, P. *The Cambridge Companion to Kant*, str. 137.

4 Transcendentální dedukce čistých rozvažovacích pojmů

Co se týče roviny dělení transcendentální dedukce, budu se řídit primárně dělením na část předběžnou a část systematickou, tomu odpovídají dvě hlavní kapitoly. Dále však budu sledovat „dvojkolejnost“,¹⁴⁶ která se týká empirického a transcendentálního zaměření, zde budu čerpat primárně z komentářů Allisona a také Trnky, kteří dvojkolejnost výstižně popisují.¹⁴⁷ Allison tak činí v rámci rozdělení na subjektivní a objektivní aspekty transcendentální dedukce.

4.1 Předběžná část transcendentální dedukce (A 95 – A 114)

Část transcendentální dedukce, často nazývaná jako *předběžná*¹⁴⁸, protože Kant říká, že zde chce „čtenáře spíše připravit, než poučit“,¹⁴⁹ obsahuje pět úvodních odstavů a čtyři body, z nichž první tři odpovídají různým úrovním syntézy, a poslední popisuje předběžné vysvětlení kategorií jako podmínek možnosti zkušenosti. Již první část úvodu, ve které Kant zavádí filosofii pojmů generovaných a priori a vztahujících se k objektům zároveň, představuje značnou výzvu jak pro racionalismus, tak pro empirismus.

Allison uvádí komentář k předběžné části dvěma otázkami, které čerpá z Kantovy první předmluvy ke *Kritice čistého rozumu*. Za prvé se ptá: „Co a jak mohou rozvažování a rozum poznat nezávisle na veškeré zkušenosti?“¹⁵⁰ Touto otázkou se zabývá objektivní stránka transcendentální dedukce. Subjektivní stránka si naproti tomu klade otázku: „Jak je sama rozvažovací mohutnost možná?“¹⁵¹ První otázka se stane nejdůležitější pro normativní aspekt oprávnění čistých pojmů jako apriorních podmínek možnosti zkušenosti, což umožní dokázat, že pojmy nejsou „prázdné, nicotné a bez

¹⁴⁶ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 57.

¹⁴⁷ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 58–59.

¹⁴⁸ Viz GUYER, P. *The Cambridge Companion to Kant*, str. 137.

¹⁴⁹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 98.

¹⁵⁰ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A XVII.

¹⁵¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A XVII.

významu“,¹⁵² nýbrž že „myslet si nějaký předmět můžeme jedině jejich prostřednictvím.“¹⁵³ (dále se tím vyřeší i problematika rozsahu kategorií). Pokud bych se ale neptala, jak je sama rozvažovací mohutnost možná, nezkoumala bych empirickou stránku dedukce, která, jak ukážu, je nezbytným doplňkem k transcendentálním argumentům, které se týkají objektivity.¹⁵⁴

Kant sám zdůrazňuje, že při zkoumání rozvažování budu vždy odkázána na vztah k empirii.¹⁵⁵ Jak jsem dokázala, rozvažování pracuje na dvou úrovních (logické a reálné, viz str. 18), což mě vždy odkáže na několik typů syntézy, která v rozvažování probíhá, a v konečném důsledku na tři mohutnosti - smyslovost, obrazotvornost a apercepci.¹⁵⁶ Spolu s Allisonem navrhuji ztotožnit tyto mohutnosti s Kantovým termínem „subjektivní zdroje, které vytvářejí apriorní základ možnosti zkušenosti.“¹⁵⁷

Jak jsem již zmínila (viz str. 30), smyslovost, obrazotvornost a apercepce mají jak svou empirickou, tak transcendentální stránku jako svou podmínku. Zkoumáním empirické roviny těchto mohutností se Kant zabývá v prvních třech bodech předběžné části transcendentální dedukce, a díky tomu nezůstává pouze v obecné stránce dedukce, ale propojuje ji se stránkou subjektivní, ukazuje, jak rozvažování na jedné straně podmiňuje konstrukci empirických předmětů, na straně druhé konstituci předmětu transcendentálního, to znamená objektivní platnost všech jevů jako takových.

Nejen Allison, ale i Trnka ve svém komentáři tvrdí, že odkaz na trojitou syntézu jakožto spontaneitu myšlení, který je zmíněn v A 97, je pro transcendentální dedukci klíčový, protože vede k principu jednoty představ.¹⁵⁸ Kant zmiňuje: „Kdyby byla každá jednotlivá představa té druhé představě zcela cizí a takříkajíc od ní izolovaná a oddělená, nikdy by nemohlo vzniknout nic takového jako poznatek, který je celkem porovnaných a spojených představ.“¹⁵⁹ Proto dále přistupuji podrobněji k nauce o třech syntézách.

¹⁵² KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 123.

¹⁵³ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 97.

¹⁵⁴ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 198–199.

¹⁵⁵ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 97. Kant zde mluví o vztahu k objektu, nicméně přikláním se k vysvětlení, že má na mysli předmět reálný, stejného názoru je i Allison, viz ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 203.

¹⁵⁶ Připomínám, že pokud bych zůstala na úrovni logické, zůstala bych u syntézy podle pojmů, kdežto v reálném použití hraje hlavní roli syntéza obrazotvornosti, která, jak jsem předvedla na schematismu, nutně souvisí s empirickou syntézou aprehenze.

¹⁵⁷ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 97.

¹⁵⁸ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 60, ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 206.

¹⁵⁹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 97.

4.1.1 O syntéze aprehenze v nazírání

Nejdříve je třeba zdůraznit, že pokud Kant vysvětluje jednotlivé syntézy, nejen že začíná od aprehenze jako nejnižší syntézy, nýbrž ve všech třech bodech se zabývá nejdříve empirickou stránkou, a jak zmiňuje Trnka, primárně se pohybuje na empirické rovině, zatímco transcendentální aspekty zde představuje pouze jako nevyhnutelnou podmínku pro konstituci toho kterého partikulárního předmětu.¹⁶⁰

Na úvod této části Kant představuje jako svůj výchozí bod tezi, že všechny představy musí být podřízeny „*formální podmínce vnitřního smyslu*“,¹⁶¹ to znamená, že se spojují v čase podle časových podmínek. Na základě této teze, může Kant tvrdit, že „*každý názor obsahuje rozmanitost*“¹⁶², názor nemůže být uchopen do dílčího okamžiku jako jednota, neboť okamžik u Kanta nemá extenzivní povahu, vlastně není ničím, je pouhou hranicí, jak si správně všímá Allison.¹⁶³ Rozmanitá synopse musí být uchopena jako sukcesivně složená, je třeba ji „*projít a pak shrnout*“,¹⁶⁴ což právě provádí syntéza aprehenze. Náš subjekt má skrze aprehenzi empirické vědomí sukcesivní rozmanitosti, což neznamená, že někde mimo nás se nachází sukcesivně poskládaná multiplicita, kterou až následně uchopíme.¹⁶⁵

Následně Kant říká, že syntéza aprehenze předpokládá transcendentální syntézu aprehenze, která probíhá v názorech a priori, a protože čistý názor je podmínkou každého empirického daného, podmiňuje tato syntéza všechny percepce.¹⁶⁶

4.1.2 O syntéze reprodukce v obrazotvornosti

Ačkoli například Trnka tvrdí, že v tomto bodě jde Kantovi opět především o představení empirické obrazotvornosti, která umožňuje ujednocování jednotlivých představ do celku na základě minulé zkušenosti, tvrdím, že je zde kladen větší důraz na aspekty transcendentální, než v bodě předchozím. Kant nejprve představuje obrazotvornost jako empirickou reproduktivní syntézu, na jejímž základě se můžeme opírat o dřívější faktické zkušenosti a tvořit empirické asociace. Reprodukce dále umožňuje

¹⁶⁰ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 64–65.

¹⁶¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 99.

¹⁶² KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A99.

¹⁶³ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 210.

¹⁶⁴ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A99.

¹⁶⁵ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 208.

¹⁶⁶ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 99.

také podržování již uplynulých fází představ a jejich promítání do představ aktuálních.¹⁶⁷

Kant však dále zmiňuje, že empirická obrazotvornost by „zůstala v nitru mysli jako mrtvá“¹⁶⁸, kdyby jí nepředcházela nutná pravidla určení posloupnosti jevů. Proto dále vynáší slavný výrok: „Musí být něco, co umožňuje samu tuto reprodukci jevů, a to tím, že je apriorním základem jejich nutné syntetické jednoty.“¹⁶⁹

Pro některé interprety se stává problematickým pojem nutnosti ve výše zmíněné citaci, což naznačuje, že Kant pravidla jevů nepovažuje pouze za nezbytnou podmínku jejich reprodukce či asociace, ale nabízí se zde silnější tvrzení, že jevy jsou nutně reprodukovatelné do syntetické jednoty a lze to poznat a priori.¹⁷⁰ Naproti tomu Allison nabízí shovívavější interpretaci a zmiňuje, že argument pro pravidla syntézy reprodukce vychází z transcendentálního základu, na který jako na „něco“ člověk nutně narazí, pokud má vědomí, že jevy jsou pouze modifikace vnitřního smyslu, takže jim jako věcem o sobě nesmí připisovat syntetickou jednotu, ale musí přistoupit na transcendentální idealismus a jednotu připsat subjektu, v tom spočívá nutnost (nikoli však dostatečnost), syntézy poznání, na kterou Kant apeluje.¹⁷¹

Dále Kant představí transcendentální syntézu obrazotvornosti, tedy podmínku empirické reprodukce, bez níž by nebylo možné ani *průběžné* spojení času a prostoru. Tuto transcendentální produktivní syntézu jsem zmiňovala výše (viz str. 31), poukazovala jsem, že Friedman ji ztotožňuje se schématy, předvedla jsem, jakou roli hraje tato syntéza v temporálních operacích subjektu, jak podmiňuje pojmy, což jsem ukázala na počítání. Není náhodou, že Kant nyní v souvislosti s obrazotvorností zmiňuje, že pokud si chci „jen představit nějaké číslo“,¹⁷² musím mít schopnost uchopovat a sestavovat různé části k sobě, což dále znamená, že během aprehenze pozdějších částí zachovávám myšlenku na části dřívější, a to celé je podmíněno transcendentální syntézou obrazotvornosti.

¹⁶⁷ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 62–63.

¹⁶⁸ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 100.

¹⁶⁹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 101.

¹⁷⁰ Přesně to má na mysli ve své interpretaci Guyer ve svém tvrzení: „Kant nepředpokládá, že je nutné, abychom byli schopni reprodukovat dřívější členy rozmanitosti, máme-li uspět v poznání objektu pomocí jakékoli konkrétní rozmanitosti, ale prohlašuje silnější, bezpodmínečné tvrzení, že jakákoli daná rozmanitost musí nutně vést k poznání objektu.“ [překlad E. R.] („Kant does not assume that it is necessary that we be able to reproduce earlier members of a manifold if we are to succeed in cognizing an object by means of any particular manifold, but rather makes the stronger, unconditional claim that any given manifold must necessarily yield knowledge of an object.“). Viz GUEYR, P. *The Cambridge Companion to Kant*, str. 139.

¹⁷¹ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 214–215.

¹⁷² KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 102.

Na představě počítání lze tedy dovést do konce Allisonovu tezi o nutnosti transcendentálního základu pro empirickou reprodukci, protože syntéza počítání se týká času obecně. Čas jako čistý názor je podmínkou všech empirických daností, a proto je transcendentální syntéza obrazotvornosti, podmínkou každé jednotlivé reprodukce.¹⁷³ V posledním odstavci druhého bodu ještě Kant říká, že obrazotvornost je spjata se syntézou aprehenze, což je teze, kterou jsem již několikrát potvrdila (viz str. 29).

4.1.3 O syntéze rekognice v pojmu

Schopnost rekognice jako třetí a poslední syntéza je podle Kanta vrstvou, ve které vstupuje do hry mohutnost pojmů, týká se převedení syntézy pod pojmy. Pokud bych měla být důsledná, je třeba zmínit, že až v této vrstvě vzniká poznání v pravém smyslu, neboť až s příchodem pojmů lze mluvit o jednotě vědomí. Když vezmu v úvahu Kantův výrok, ve kterém tvrdí, že „*bez vědomí, že to, co myslíme, je totéž, co jsme mysleli před okamžikem, by byla veškerá reprodukce v řadě představ marná,*“¹⁷⁴ bylo by možné namítat, že i marná reprodukce není ničím, mohlo by se například jednat o schopnost detekovat podobnosti nekoncepčním způsobem, tuto schopnost by mohla mít například zvířata. V tomto případě však nelze hovořit o poznání v Kantově smyslu.

Podle Allisonova tvrzení zmíněná citace vysvětluje, že právě jednota vědomí završuje syntézu reprodukce, protože umožňuje mysli mít před sebou celek oněch průběžně posbíraných představ jako jednotu pod pojmem. Jako příklad lze opět použít počítání, temporální operace by neměla smysl, kdybych nemohla vytvořit pojem čísla, jako produkt operace (viz str. 25–26), ve kterém mám vědomí sukcesivně složených jednotek do celku.¹⁷⁵ Proto Kant tvrdí: „*Kdybych při počítání zapomínal, že jednotky [...] jsem postupně přidával jednu ke druhé [...] pak bych nepoznal, že vniká množství.*“¹⁷⁶

Nabízí se dva způsoby, jak lze vysvětlit jednotu vědomí a tudíž dva odlišné způsoby chápání pojmu. Za prvé, mohu mít vědomí jednoty syntetických aktů podle pojmů jako nutných pravidel, což by byla apriorní schopnost.¹⁷⁷ Za druhé, mohu

¹⁷³ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 216.

¹⁷⁴ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 103.

¹⁷⁵ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 218.

¹⁷⁶ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 103.

¹⁷⁷ Proto také Kant říká, že „*čistá syntéza, obecně představená*“ je například při počítání nápadnější u větších čísel. Je to z toho důvodu, že zde nejde o syntézu podle konkrétních pojmů, ale podle pojmů jako a priori pravidel, viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 104.

spojovat představy do jednoty, na základě minulé zkušenosti, tedy a posteriorně, a tak vznikají pojmy empirické. Oba způsoby vyhovují čtení Kantova textu, pouze je důležité si uvědomit, že první podmiňuje ten druhý, protože v pasáži *O syntéze rekognice*, kde opět balancuje mezi transcendentální a empirickou rovinou, řeší jednak předmět obecně, jednak objekty partikulární, a tomu odpovídá i distinkce konceptů.¹⁷⁸

Pokud si tedy Kant klade otázku „*Co se rozumí tím, když se mluví o předmětu představ, který odpovídá poznání a je proto také od poznání odlišný?*“¹⁷⁹, má na mysli předmět jako „*formální jednotu vědomí v syntéze rozmanitostí*“,¹⁸⁰ jinými slovy, formální apriorní pravidla syntézy představ, kterým musí představy odpovídat, pokud skrze ně má být umožněno poznání. Zde Kant překonává empirický postoj, neboť hlavní otázkou se stává zkoumání základů, díky kterým mysl připisuje objektivitu a normativitu syntéze představ, přemísťuje pravidla z vnějších daností na stranu subjektu. Kant dále tvrdí, že pokud moje mysl vytvoří podle pravidel syntetickou jednotu v představách, může poznat předmět.¹⁸¹ Myslí tím právě *transcendentální předmět* jako něco vůbec, předmět, který se nikde v konkrétní kognici nenachází, pouze se v ní zrcadlí jako korelát pravidel a pojmu subjektu. Objekt je v podstatě způsob, jak se subjekt odráží v představách, způsob díky kterému jsou pro něj představy myslitelné.¹⁸²

Po opuštění empirické půdy jmenuje Kant tři položky, které předpokládají transcendentální základ. Jedná se o „*syntézu rozmanitosti všech našich názorů, [...] pojmy objektů vůbec a [...] všechny předměty zkušenosti*“.¹⁸³ Zavádí pojem sebevědomí, neboli transcendentální apercepce, a odlišuje ji od empirického vědomí jako vnitřního smyslu, ve kterém, jak už věděl Hume, nemohu myslet trvalé Já.¹⁸⁴ Když však Kant představuje apriorní transcendentální apercepci jako podmínku, bez níž se v nás nemohou „*uskutečnit žádné poznatky, žádné jejich spojení a vzájemná jednota*“¹⁸⁵ a dále říká: „*numerická jednota této apercepce tedy leží v základu všem pojům*“,¹⁸⁶ směšuje, jak si všímá Allison, dvě odlišná pojetí sebevědomí.¹⁸⁷

¹⁷⁸ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 219–220.

¹⁷⁹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 104.

¹⁸⁰ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 105.

¹⁸¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 105.

¹⁸² ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 221–222.

¹⁸³ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 106.

¹⁸⁴ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 227.

¹⁸⁵ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 107.

¹⁸⁶ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 107.

¹⁸⁷ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 228.

Allison navrhuje nazývat tato dvě pojetí sebevědomí apercepí syntetickou a apercepí analytickou. První si lze představit jako *mnohost v jednotě* založenou na apriorních pravidlech pro jednotu čistého názoru,¹⁸⁸ tudíž na jednotě čistých smyslových syntéz: obrazotvornosti a aprehenze. Dalo by se říci, že se jedná o transcendentální objekt sám, jednotu v představách podle apriorních pravidel. Druhé pojetí je možné představit si jako identitu, *jednotu v mnohosti*, která, přestože je analytická (to znamená, že předpokládá syntézu, viz B 103), je sama podmínkou prvního pojetí apercepce, je vědomím identity subjektu v oněch syntetických aktech, vědomím identity, díky němuž mohou představy objektivně souviset, například pokud rýsuji přímku, musím mít vědomí, že všechny její části vynáším jako identické Já. Ale naopak platí, že pokud chci mít vědomí identity ve svých aktech, musím mít vědomí pravidel, podle kterých syntézy aprehenze a obrazotvornosti určují jednotu názoru, kterým tudíž musí být všechny představy, tedy i každá přímká, podřízeny.¹⁸⁹ Mezi *jednotou v mnohosti* a *mnohostí v jednotě*, jak navrhuje Allison, proto platí reciprocita.¹⁹⁰

Podle Allisonovy argumentace se z předběžné kapitoly transcendentální dedukce rýsuje následující argumentační linie:

1. Každá představa je podřízena času, je tudíž rozmanitá.
2. Rozmanité názory vyžadují syntézu aprehenze (jak empirickou, tak transcendentální).
3. Syntéza aprehenze vyžaduje syntézu obrazotvornosti, která umožňuje reprodukce a asociace představ (i druhá vrstva syntézy je opět podřízena transcendentální podmínce: produktivní syntéze obrazotvornosti).
4. Abych mohla skrze syntetické akty něco poznat, musím v názoru vytvořit předmět, sjednotit syntetické akty skrze pojem do jednoty vědomí.
5. Konkrétní předměty pod konkrétními pojmy předpokládají transcendentální pojem předmětu, tzn. vědomí apriorních (nutných a obecných) pravidel syntézy představ do jednoty.

¹⁸⁸ Kant na rozlišení syntetické a analytické jednoty poukazuje již ve známé části *Transcendentální estetiky* B 40, kdy říká: „Každý pojem si pak sice musíme myslet jako představu, která je obsažena v nekonečném množství různých možných představ (jako jejich společný znak), a která je tudíž obsahuje pod sebou; ale žádný pojem si jako takový nemůžeme myslet tak, jako by nekonečné množství představ obsahoval v sobě. Nicméně prostor je takto myšlen.“

¹⁸⁹ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 229–230.

¹⁹⁰ V následující kapitole bude na základě rozlišení analytické a syntetické jednoty transcendentální dedukce završena, kromě Allisonova komentáře představím zejména Henrichův pohled, který vyzdvihuje numerickou identitu subjektu, zde se stále jedná o předběžné vysvětlení.

6. Vědomí pravidel syntézy rozmanitosti představ do jednoty předpokládá vědomí numerické identity subjektu v syntetických aktech.
7. Vědomí numerické identity subjektu však zpětně odkazuje na vědomí pravidel pro syntézu rozmanitosti, tj. na transcendentální pojem předmětu. Transcendentální subjekt jako *jednota v mnohosti* předpokládá transcendentální objekt jako *mnohost v jednotě*.¹⁹¹

4.1.4 Předběžné vysvětlení kategorií jakožto poznatků a priori

Ve čtvrtém bodě předběžného vysvětlení transcendentální dedukce používá Kant podruhé od *Metafyzické dedukce* termín *kategorie*¹⁹² a připravuje si půdu pro jejich zavedení tím, že představuje drobnou analogii, které si všímá Allison. Tak jako v transcendentální estetice bylo ukázáno, že partikulární časy a prostory jsou součástí jednoho univerzálního času a prostoru, tak má být v transcendentální dedukci podán důkaz, že veškeré partikulární empirické syntézy se musí vztahovat k univerzální spojené zkušenosti, která je možná skrze pravidla syntézy jevů do jednoty. Kant dále připomíná, že se musí jednat o apriorní pravidla, protože syntéza podle empirických pravidel by „byla zcela nahodilá“,¹⁹³ nezajistila by nutnost, obecnost a vztah předmětům. Pokud jsem výše zmiňovala pravidla jednoty syntézy jako pojmy transcendentálního předmětu, rysuje se zde teze, že právě tyto pojmy jsou pravidla umožňující zkušenostní poznání jednoty přírody.¹⁹⁴

Proto Kant tvrdí: „Apriorní podmínky možné zkušenosti vůbec jsou zároveň podmínkami možnosti předmětů zkušenosti.“¹⁹⁵ Spolu s Allisonem tedy mohu poukázat na Kantovu snahu o zdůraznění, že pokud chci myslet jevy jako jednotu přírody, celek zkušenosti, je nutné, aby jevy odpovídaly pravidlům syntetické jednoty, pojmům předmětu vůbec. A pro tato pravidla jako podmínky „myšlení v možné zkušenosti“¹⁹⁶ je

¹⁹¹ Podobnou argumentaci volí i Guyer: 1. Aby představy mohly patřit k sobě, aby mohly tvořit objekt (*mnohost v jednotě*), vyžadují identitu vědomí (*jednotu v mnohosti*). 2. Identita se projevuje v syntetických aktech. 3. Identita předpokládá apriorní syntézu obrazotvornosti. 4. Apriorní syntéza obrazotvornosti předpokládá nutná pravidla, tudíž kategorie. 5. Kategorie jsou nutnou podmínkou objektu. Guyer dále poukazuje na problém, že Kant automaticky apriorní pravidla ztotožňuje s kategoriemi, což by se dalo vyvrátit, viz GUYER, P. *The Cambridge Companion to Kant*, str. 144–145.

¹⁹² KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 111.

¹⁹³ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 111.

¹⁹⁴ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 235.

¹⁹⁵ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A111.

¹⁹⁶ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A111.

zaveden termín kategorie¹⁹⁷. Zde je jasně vidět, že po přechodu z empirického postoje na transcendentální půdu, nejde již o vykázání faktické koherence mezi pojmem a předmětem, ani o konkrétní empirické předměty, ale o důkaz, že podle kategorií, pojmů jako nutných pravidel, spojují jevy mezi sebou do objektu, do *mnohosti v jednotě*, a činím tak s ohledem na *jednotu v mnohosti*, identitu subjektu.¹⁹⁸

Posledním důležitým termínem, který Kant představuje v předběžné části transcendentální dedukce kategorií, je transcendentální afinita, „základ možnosti asociace rozmanitosti“,¹⁹⁹ která jednak „spočívá v objektu“,²⁰⁰ jednak umožňuje průběžnou a syntetickou jednotu vjemů. Zde vzniká otázka, do jaké mohutnosti takovou afinitu zařadit, protože pokud se týká objektu, je jasné, že musí odpovídat pravidlům nutné syntetické jednoty, dále, pokud je průběžná, musí souviset s transcendentální syntézou obrazotvornosti.²⁰¹ Jinými slovy, Kant zde vykládá karty na stůl a připravuje se na finální argument třetí kapitoly *Transcendentální dedukce*, který je založen na vztahu mezi kategoriemi a syntézou obrazotvornosti a týká se určení obrazotvornosti podle pravidel s ohledem na *mnohost v jednotě*, a tudíž *jednotu v mnohosti*, to znamená, že se týká vztahu mezi dvěma úrovněmi rozvažování. Zde mohu přejít k finální podkapitole, kde předvedu, jak analytická, logická úroveň rozvažování, působí na reálnou úroveň spojenou se syntézou obrazotvornosti a vnáší tak do názoru nutnost. Své argumenty budu opírat nejen o Allisonovy teze, ale zejména představím Henrichovu myšlenkovou linii.

4.2 Systematická část transcendentální dedukce (A 115 – A 130)

Systematickou část transcendentální dedukce uvádí Kant jako kapitolu, kde se chystá jednotně a souvisle vysvětlit to, co v předchozí kapitole vysvětlil odděleně

¹⁹⁷Zde se opět nabízí námitka. Přestože Kant v prvních třech bodech předběžné části transcendentální dedukce argumentoval, že poznání objektu vyžaduje vědomí pravidel syntézy, není ještě jasné, proč by tato pravidla musela být nutně kategoriemi představenými v *Metafyzické dedukci*. Na to poukazuje např. Guyer, viz GUYER, P. *The Cambridge Companion to Kant*, str. 137.

¹⁹⁸ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 240.

¹⁹⁹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 113.

²⁰⁰ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 113.

²⁰¹ V předběžné části Kant zmínil, že pokud apriorní názory neobsahují takové spojení rozmanitosti, které umožňuje průběžnou syntézu reprodukce, pak se tato syntéza obrazotvornosti i před veškerou zkušeností zakládá na apriorních principech, a musíme přijmout transcendentální syntézu obrazotvornosti, viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 101.

a jednotlivě.²⁰² Podle Allisona lze kapitolu rozdělit na dvě hlavní části. První je takzvaný *argument shora*, který začíná čistou apercepcí a dochází k závěru, že jevy stojí v nutném vztahu k rozvažování, a tudíž ke kategoriím. Druhý je takzvaný *argument zdola*, který začíná u empirických jevů a dochází k transcendentální apercepci a ke kategoriím jako podmínkám poznání. Nyní představím oba argumenty zvlášť.²⁰³

4.2.1 Argument shora

Pokud argument shora začíná čistou apercepcí, vychází z jednoty vědomí, stává se klíčem teze, o které Kant tvrdí, že je *transcendentálním principem jednoty syntézy* všech představ: „*Jsmo si apriorně vědomí průběžné identity nás samých vzhledem ke všem představám, které kdy mohou náležet k našemu poznání, jako nutné podmínky možnosti veškerých představ.*“²⁰⁴ Podle Allisona zde Kant zdůrazňuje, že abych mohla skrze představy tvořit poznání, tedy komplexní uspořádaný celek, musí nutně všechny patřit k apriornímu transcendentálnímu vědomí identity (*jednoty v mnohosti*) v nich.²⁰⁵ Pokud je ale výše zmíněné apriorní vědomí identity průběžné, není analytické, vztahuje se k apriorní syntéze obrazotvornosti v názoru a předpokládá nutně apriorní transcendentální vědomí průběžné syntetické jednoty v představách (*mnohosti v jednotě*).²⁰⁶

Na to poukazuje Kant, když říká, že syntetická jednota rozmanitosti (*mnohost v jednotě*) v názoru „*však předpokládá syntézu*“,²⁰⁷ a protože se jedná o apriorní syntetickou jednotu, tedy o syntetickou jednotu transcendentálního objektu, opět se dostává ke vztahu transcendentální apercepce k čisté syntéze obrazotvornosti, a zejména k apriorním pravidlům, podle kterých syntéza obrazotvornosti probíhá.²⁰⁸

²⁰² KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 115.

²⁰³ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 243.

²⁰⁴ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 116.

²⁰⁵ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 246.

²⁰⁶ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 247–248. Později u Henricha bude průběžná identita nazývána jako umírněná, v protikladu k ní stojí striktní identita. Na umírněném pojetí identity založí Henrich hlavní argumentaci transcendentální dedukce, a to díky tvrzení, že subjekt si nutně uvědomuje identitu ve všech svých představách jako časových stavech, a tudíž si uvědomuje i pravidla, podle kterých představy nutně spojuje do poznatků. Allison zde vidí nutnost poznání pouze jako nutnost možnosti, jinými slovy, pokud mám mít poznání, podmínkou je vědomí průběžné identity v mých představách, jde o vědomí transcendentální, všechny představy přitom nemusí dojít empirického vědomí. Viz Kant A 117n: „...není přitom podstatné, zda je tato představa jasná (empirické vědomí) nebo temná.“

²⁰⁷ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 188.

²⁰⁸ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 250.

Výše jsem spojovala produktivní obrazotvornost s postuláty, které jako apriorní pravidla určují spojení rozmanitosti představ do jednoty tak, aby byla v souladu s jednotou apercepce, určují recipročně formu názoru s ohledem na formu logickou, reálnou možnost s ohledem na možnost logickou, umožňují rozvažování pracovat na dvou úrovních. Proto Kant říká, že jednota apercepce „*ve vztahu k transcendentální syntéze obrazotvornosti je čisté rozvažování.*“²⁰⁹ Jedná se o vztah dvou syntéz, kde se propojují obě úrovně rozvažování. Pokud by transcendentální apercepce zůstala bez vztahu k obrazotvornosti, jednalo by se o pouhou logickou úroveň rozvažování, tedy analytickou identitu, pokud jsem však dokázala, že logická úroveň předpokládá syntézu, pak je pro rozvažovací mohutnost nezbytná reálná úroveň, to znamená: transcendentální apercepce jako vztažená k názoru, k transcendentální syntéze obrazotvornosti.²¹⁰

Kant dále prohlásí, že pokud je transcendentální apercepce vztažena k názoru, vznikne „*jednota syntézy obrazotvornosti*“,²¹¹ která je „*formou veškerého možného poznání*“.²¹² Jedná se o formu, která vzniká propojením formy názoru a formy logické, jedná se o časoprostor v jednotě, který lze v podstatě ztotožnit s transcendentálním objektem.²¹³

Z výše zmíněných tvrzení lze podle Allisona zbývající myšlenkovou linií argumentu shora představit ve čtyřech krocích:²¹⁴

1. Ze vztahu transcendentální syntézy apercepce k čistému názoru vyvozuje Kant, že „*v rozvažování jsou tedy čisté apriorní poznatky, které obsahují nutnou jednotu čisté syntézy obrazotvornosti vzhledem ke všem možným jevům.*“²¹⁵

²⁰⁹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 119.

²¹⁰ Proto Kant říká, že „*princip nutné jednoty čisté syntézy obrazotvornosti před aperpepcí je tedy základem možnosti veškerého poznání.*“ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 118. Má zde na mysli princip jako postulát, který je prvotní a na jehož základě si vytvářím pojmy.

²¹¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 118.

²¹² KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 118.

²¹³ Tuto tezi vysvětluje Kant dobře zejména v B 160: „*Prostor a čas jsou představovány a priori nikoli pouze jako formy smyslového názoru, nýbrž jako názory samy (které obsahují rozmanitost), a tedy s určením jednoty této rozmanitosti v nich.*“ O této jednotě rozmanitosti pak v B 160n tvrdí, že „*předpokládá syntézu, která sama nenáleží smyslům*“, tím myslí působení transcendentální apercepce na smyslovost.

²¹⁴ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 252–253.

²¹⁵ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 119.

2. Tyto čisté apriorní poznatky (dalo by se říci i pravidla) ztotožňuje Kant s kategoriemi.²¹⁶
3. Následně Kant tvrdí, že jedině skrze jednotu názoru, tj. jednotu čisté syntézy obrazotvornosti podle kategorií, se vztahujeme k empirickým jevům, tudíž kategorie jsou univerzální podmínky všech jevů.
4. Poslední bod se týká Kantovy teze, že všechny empirické jevy mají nutný vztah k rozvažování, tudíž kategorie podmiňují poznání.

4.2.2 Argument zdola

Allison tvrdí, že stejně jako argument shora, i argument zdola je založen na tvrzení, že kategorie hrají nutnou roli ve vztahu rozvažování k jevům. Rozdíl je v tom, že Kant ve druhém argumentu začíná u jevů a postupuje k podmínkám jejich poznání, zatímco v prvním argumentu se zaměřil na vztah transcendentální syntézy apercepce a transcendentální syntézy obrazotvornosti, tak zde se zaměřuje na roli syntézy obrazotvornosti ve vnímání a její vztah ke kategoriím.²¹⁷

Kant začíná myšlenkovou linií tvrzením, že pokud je jev „*spojen s vědomím, nazývá se vjemem*“²¹⁸ a všechny jevy jako představy musí mít možnost dojít k vědomí.²¹⁹ Dále připomíná, že „*každý jev obsahuje určitou rozmanitost,*“²²⁰ tudíž musí být nejprve aprehendován (viz A 99), následně má být obrazotvorností spojen „*v jeden obraz*“.²²¹

Na výše zmíněné citaci je zarážející spojení syntézy obrazotvornosti s obrazy. Zdůrazňuji, že výše jsem s transcendentální syntézou obrazotvornosti spojila schémata (pravidla konstrukce v čistém názoru, díky kterým určují na jedné straně názor a na druhé straně pojem), obrazy jsem spojovala se syntézou aprehenze (viz str. 25–26). Navíc zde připomínám Kantův výrok, že „*musíme rozlišovat schéma od obrazu.*“²²² Allison navrhuje, že pokud má být ve výše zmíněné citaci produktem syntézy obrazotvornosti obraz, vyjadřuje se Kant nepřesně a má tím na mysli schéma

²¹⁶ Jak jsem zmínila (viz str. 49), tento krok je asi nejvíce problematický v prvním vydání *Transcendentální dedukce*, lépe je řešen ve vydání druhém.

²¹⁷ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 253.

²¹⁸ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 120.

²¹⁹ Jedná se o nutnost možnosti, kterou Kant představil v A 116, viz KNAT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 116.

²²⁰ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 120.

²²¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 120

²²² KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 179.

partikulárního vjemu jako pravidlo pro syntézu reproduktivní obrazotvornosti. Pokud jsem ale s Kantem výše tvrdila, že se schéma nepojí s partikulárními vjemy a nemůže existovat „*nikde jinde než v myšlenkách*“,²²³ potřebuje Allisonův návrh stručné vysvětlení.²²⁴

K vysvětlení poslouží Trnkova kritika schematismu, podle níž Kant ve své nauce zapomíná rozlišovat mezi schématem jako transcendentálním určením času a schématem jako pravidlem pro subsumpci jednotlivin pod pojem.²²⁵ Druhé pojetí by se mohlo týkat i reproduktivní empirické syntézy obrazotvornosti, jednalo by se vlastně o empirické schéma, které by vzniklo na základě uspořádání vjemů skrze reproduktivní obrazotvornost, a které by předcházelo empirickému pojmu. Kant to předvádí na příkladu empirického pojmu psa, když říká, že nejdříve mám „*pravidlo, podle něhož dokáže má obrazotvornost obecně načrtnout tvar čtyřnohého zvířete*.“²²⁶

Pokud zvážím empirickou složku schematismu, mohu nyní s vnímáním spojit empirickou syntézu obrazotvornosti bezprostředně a produktivní syntézu obrazotvornosti zprostředkovaně. To bylo třeba dokázat jako první.

Kant dále zmiňuje, že reprodukce a její pravidla, jsou dále ještě podmíněny *asociací*, která zajišťuje, aby se představy nereprodukovaly jako „*neuspořádané nahromadění*“.²²⁷ Asociace je však pouze subjektivní a nahodilá, a pokud v předběžné části transcendentální dedukce Kant zmiňoval, že pro jevy je potřeba najít něco, co bude „*apriorním základem jejich nutné syntetické jednoty*“,²²⁸ pak se musí jednat o transcendentální nutnost, která asociaci a reprodukci podmiňuje, a která pochází ze subjektu.²²⁹ Nejedná se o nutnost té které konkrétní asociace nebo reprodukce, ale jedná se (stejně jako v A 116) o nutnost možnosti, proto je potřeba dokázat, že představy apriorně a nutně podléhají pravidlům jednoty, které určuje subjekt, a díky kterým je asociace možná. Jak jsem již zmínila výše (viz str. 50): „*Základ možnost asociace, pokud spočívá v objektu, se nazývá afinitou rozmanitosti*.“²³⁰

Zde se objasňuje, jak souvisí transcendentální afinita se vztahem transcendentální apercepce k transcendentální syntéze obrazotvornosti. Výše

²²³ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 180.

²²⁴ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 256.

²²⁵ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 126–127.

²²⁶ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 180.

²²⁷ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 121

²²⁸ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 101.

²²⁹ Zde se jedná o nutnost transcendentálního idealismu, na kterou poukazuje Allison, viz str. 51.

²³⁰ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 113.

(viz str. 52) jsem tento vztah představila jako formu „*veškerého možného poznání*“,²³¹ která vzniká propojením formy názoru a formy logické, jedná se tedy o jednotu časoprostoru, s ohledem jak na identický subjekt (*jednotu v mnohosti*), tak na transcendentální objekt (*mnohost v jednotě*). Transcendentální afinita je vlastně produktem výše zmíněné jednoty syntézy obrazotvornosti (viz str. 50), tedy jednoty obou úrovní rozvažování, jíž musí být všechny představy podřízeny, pokud skrze ně má být možné poznání. Argumentaci transcendentální afinity lze podle Allisona předvést v šesti bodech:²³²

1. Kant říká, že bez nutného objektivního základu, by byla veškerá asociace a reprodukce představ nahodilá.
2. Kant tvrdí, že pokud by byla asociace a reprodukce představ čistě nahodilá, nebyla by zaštitěna objektivní nutností, takže by představy netvořily jednotu, a tudíž bych nemohla mít empirické vědomí.
3. Kant připomíná, že empirické vědomí je možné, pokud představy nutně patří k transcendentálnímu identickému subjektu (*k jednotě v mnohosti*).²³³
4. *Jednota v mnohosti* ale předpokládá recipročně *mnohost v jednotě* (viz str. 48), a proto Kant tvrdí, že objektivní základ pro asociaci a reprodukci představ zajistí nutná apriorní průběžná jednota představ podle pravidel.
5. Objektivní a nutný základ asociace a reprodukce jevů tedy není nikde jinde než v transcendentální apercepci, která není pouze analytická (*jednota v mnohosti*), ale vztažena k názoru vytváří jednotu transcendentální syntézy obrazotvornosti podle pravidel (*mnohost v jednotě*), výsledkem čehož je objektivní transcendentální afinitu.
6. Z toho Kant vyvozuje, že podle transcendentální afinity musí všechny jevy „*vstupovat do mysli, čili být aprehendovány tak, aby souhlasily s jednotou apercepce, což by nebylo možné bez syntetické jednoty v jejich spojení, která je tudíž i objektivně nutná.*“²³⁴

V argumentu zdola je završena transcendentální dedukce, protože Kant v něm dokazuje, že každé mé vnímání (reprodukce, asociace, empirický pojem) je v souladu s apriorní syntetickou jednotou představ, každý vjem nutně podléhá jak transcendentální

²³¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 118.

²³² ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 267.

²³³ Kant říká: „*Veškeré různé empirické vědomí musí být spojeno v jednom jediném sebevědomí.*“ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 117n.

²³⁴ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 122.

identitě (*jednotě v mnohosti*), tak transcendentální afinitě (*mnohosti v jednotě*), která je „nutným následkem syntézy obrazotvornosti, která je a priori určena podle pravidel.“²³⁵

Allison tvrdí, že způsob, jakým jsou v argumentu zdola zavedeny kategorie jako pravidla apriorní syntézy, ukazuje Kant, když představuje transcendentální afinitu jako objektivní základ, „a priori nahlédnutelný základ, na němž spočívá možnost, ba dokonce nutnost“²³⁶ průběžné asociace a průběžné reprodukce.²³⁷ Pokud Kant zmiňuje apriorní průběžnost, je jasná souvislost s transcendentální syntézou obrazotvornosti (viz str. 45), jež se pojí s reálnou úrovní rozvažování, tedy úrovní, která jako syntetická nutně podmiňuje logickou, analytickou úroveň rozvažování, zároveň je však jako mnohost v jednotě podmíněna numerickou identitou (viz str. 48–49). Jedná se o nutný reciproční vztah mezi transcendentální apercepcí a transcendentální syntézou obrazotvornosti, mezi analytickou a syntetickou jednotou, vztah rozmanitosti k jednotě, díky kterému z logické formy obohacené o podmínky času a prostoru může odvodit Kant kategorie jako pojmy, které umožňují „formální jednotu zkušenosti a s ní veškerou objektivní platnost“,²³⁸ tedy pravdivost poznání, a pojmy objektu vůbec, který vzniká jako časoprostor, neboli forma názoru, určená s ohledem na formu logickou.

V *Přechodu k transcendentální dedukci čistých rozvažovacích pojmů*²³⁹ jsem si kladla otázku: Jak se mohou představy jako moje subjektivní modifikace smyslového názoru vztahovat k nějakému předmětu, jak mohou dále jako subjektivní podmínky mysli umožňovat objektivní uspořádání těchto představ, tj. jak mohou umožňovat poznání předmětu?

Nyní s Kantem odpovídám, že představy by se nemohly vztahovat k objektům, kdyby kategorie nesloužily jako nutná apriorní pravidla pro jejich uspořádání, kdyby kategorie nebyly podmínkami poznání, skrze které vzniká transcendentální objekt jako apriorní syntetická jednota v názoru vůbec, to znamená, kdyby jako „subjektivní podmínky nebyly zároveň objektivně platné tím, že jsou to základy možnosti vůbec poznat nějaký objekt ve zkušenosti.“²⁴⁰ Mohu poznávat předměty, neboť si je vytvářím skrze jejich formu. Předměty odpovídají mému poznání, protože jsou skrze mne určeny. Celá zkušenost, příroda, podléhá jednotné formě zkušenosti, protože je řízena zákony mé mysli, tj. zákony časoprostoru určeného s ohledem na jednotu.

²³⁵ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 123.

²³⁶ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A122.

²³⁷ ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 271.

²³⁸ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 125.

²³⁹ Viz str. 36.

²⁴⁰ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 125-126.

Zde se ukazuje důvod, proč je *Transcendentální dedukce kategorií* ústřední pasáží *Kritiky čistého rozumu*. Kant v této pasáži ospravedlňuje nárok na syntetické apriorní poznání a dokonává svůj kopernikánský obrat, předpoklad, „že se předměty musí řídit naším poznáním.“²⁴¹

Nyní je zřejmé, že pokud jsem rozlišovala mezi subjektivní a objektivní stránkou transcendentální dedukce, ukazují se nyní obě jako dvě strany jedné mince. Neboť na jedné straně jsem se ptala: „*Jak je sama rozvažovací mohutnost možná?*“²⁴² Na straně druhé jsem si kladla otázku: „*Co a jak mohou rozvažovací pojmy poznat nezávisle na zkušenosti?*“²⁴³ Nyní vidím, že rozvažovací mohutnost je možná jako působení transcendentální apercepce na čistý názor, jako jednota časoprostoru, která je určena podle nutných apriorních pravidel, podle kategorií. Tato rozvažovací mohutnost je propojena s empirií díky tomu, že ji podmiňuje a předchází, proto zároveň umožňuje apriorní syntetické poznatky, což se děje skrze kategorie.

Tímto jsem nyní rozřešila první vydání (A) *Transcendentální dedukce kategorií*, a dokázala jsem — zejména na nauce o syntézách — že jako poznávající subjekt mám nutná apriorní pravidla. Interpreti však zmiňují, že problémem prvního vydání dedukce je povrchní ztotožnění apriorních pravidel s kategoriemi.²⁴⁴ Nabízí se možnost, že by se mohlo jednat i o jiné pojmy, než jsou představeny v Kantově tabulce kategorií z *Metafyzické dedukce*. Pokud jsem nyní osvětlila hlavní problematiku čistých rozvažovacích pojmů především za pomoci Allisonových argumentů, představím v následující kapitole ještě myšlenky Henrichovy, který své hlavní argumenty opírá o numerickou identitu subjektu. Díky tomu budu moci propojit transcendentální dedukci s Friedmanovými tezemi o vztahu čistého názoru s matematickými disciplínami, které jsem představila v druhé kapitole.

4.3 Henrichovo rozřešení transcendentální dedukce

Podobně jako Allison, i Henrich vidí v Kantově nauce dva aspekty transcendentální apercepce. Za prvé, tvrdí, že transcendentální subjekt se vztahuje jednotně a stejným způsobem ke všem svým představám. Ačkoli se nikde v obsahu konkrétních představ

²⁴¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B XVI.

²⁴² KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A XVII.

²⁴³ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A XVII.

²⁴⁴ Problému si všímají jak Allison, viz ALLISON, H. E. *Kant's Transcendental Deduction*, str. 272, tak Guyer, viz GUYER, P. *The Cambridge Companion to Kant*, str. 137.

nenachází, zrcadlí se v názoru jako transcendentální objekt, protože tvoří v rozmanitých představách formální jednotu, tedy udává pravidla *mnohosti v jednotě*. Za druhé, Henrich připisuje subjektu stálost v rozmanitých představách, vidí subjekt jako *jednotu v mnohosti*, tedy jako numerickou identitu v sukcesi stavů vědomí, což se netýká pouze jednoty představ obecně, nýbrž se zde předpokládá totožnost subjektu v každé dílčí představě zvlášť. Podle dvou aspektů sebevědomí rozdělím argumentaci na dvě části a představím, proč v případě tohoto autora hrají hlavní roli argumenty z numerické identity.²⁴⁵

4.3.1 Argumentace z rozmanitosti představ v jednotě

Když Henrich charakterizuje transcendentální apercepci jako vědomí, ve kterém člověk ví o možnosti přidat ke každé své představě myšlenku sebe jako myslícího subjektu, vychází z Kantova výroku: „*Já myslím musí moci doprovázet všechny mé představy.*“²⁴⁶ Poukazuje na to, že subjekt má vědomí o vědomí, tudíž je iniciátorem reflexe. Jinými slovy schopnost reflexe „*musí moci doprovázet všechny mé představy.*“²⁴⁷ Pokud by však představy byly před reflexí izolovány, nebylo by co reflektovat, tudíž Henrich představuje tezi, že subjekt musí mít ještě před aktem „*Já myslím*“ apriorní pravidla pro syntézu představ do jednoty rozmanitosti a uvádí tři hlavní argumenty, na kterých se snaží svou tezi ospravedlnit. Snaží se dokázat, že rozmanitost představ sjednocená podle apriorních pravidel (kategorií), je nezbytnou podmínkou jednoty subjektu, protože tím by bylo možné transcendentální dedukci kategorií dovést do konce. Ani jeden z argumentů však není úspěšný.²⁴⁸

V prvním argumentu se Henrich pokouší uvést principy apriorní syntézy jako podmínky pro uchopení rozmanitosti představ v názoru²⁴⁹, podaří se mu však dokázat pouze to, že aby bylo možné představy myslet, musí být v názoru nějak ujednoceny. Druhý argument není založen pouze na korespondenci jednoty názoru a jednoty vědomí, ale snaží se ospravedlnit apriorní pravidla s ohledem na kombinaci představ mezi sebou,

²⁴⁵ HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 162–163.

²⁴⁶ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 132.

²⁴⁷ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 132.

²⁴⁸ HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 166–167.

²⁴⁹ Henrich v této souvislosti zmiňuje tezi, kterou jsem představila již u Allisona: Pokud provádím syntetické akty, mám jednak vědomí sebe, jako aktéra syntézy, jednak vědomí pravidel, podle kterých syntézu provádím, poznání jednoty principů syntézy je od jednoty sebevědomí neoddělitelné. Viz HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 169.

kdy Henrich zkoumá vztah subjektu k názoru složenému ze vzájemně propojených představ, nicméně nutnost kategorií tím nedokazuje. Poslední argument je založen na zkoumání způsobu, jakým si je subjekt vědom představ jako svých vlastních, tedy jak subjekt nahlíží jednotu v názoru jako korelát své jednoty. Tento způsob je opět nalezen v apriorních pravidlech syntézy, nicméně ani poslední argument není úspěšný, neboť aby mohl subjekt vnímat danosti jako koreláty své jednoty, musí mít nejprve vědomí sebe sama. Henrich se snaží dokázat závislost sebevědomí na apriorních pravidlech syntézy, ale všechny jeho důkazy sebevědomí již předpokládají, proto svůj hlavní důkaz vede nakonec z numerické identity subjektu.²⁵⁰

4.3.2 Argumentace z numerické identity

Nyní představím Henrichovy myšlenkové postupy, na základě kterých připíše kantovskému subjektu identitu v mnohosti jeho rozmanitých stavů, díky níž je možné ospravedlnit kategorie jako nutné a obecné principy syntézy, tudíž jako podmínky možnosti zkušenosti.

Argumentace z identity vědomí je následující: Pokud subjektu připisují rozmanitost stavů, znamená to, že mu připisují schopnost vědomí identity v každém jednotlivém z nich. Současně tím předpokládám, že subjekt je schopen postupovat z jednoho stavu do druhého, tedy si je vědom toho, že přechází mezi stavy, a že je jako identický součástí časového procesu. Na to poukazuje Kantův výrok: „*Jsmě si apriorně vědomi průběžné identity nás samých vzhledem ke všem představám, které kdy mohou náležet k našemu poznání.*“²⁵¹ Nejde pouze o to, že by subjekt měl mít schopnost vztahovat se stejným způsobem k jednotě rozmanitých představ jako k agregátu, ale subjekt musí být schopen vnímat v různých časech různé představy zvlášť jako své vlastní, zároveň musí umět rozpoznat svou identitu v přechodech mezi myšlenkami a v celém procesu myšlení, to znamená, že se musí umět vztahovat k představám, které v aktuálním čase nemyslí.²⁵²

²⁵⁰ HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 174.

²⁵¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 116. Zde se nabízí srovnání s Allisonem, který transcendentální vědomí identity vidí jako nutnost možnosti empirického vědomí, nezdůrazňuje temporální přechody mezi stavy numericky identického subjektu.

²⁵² HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 175–176. Tato teze souvisí s pojetím okamžiku, jak jsem ho představila na základě Allisonova komentáře (viz str. 44). Kant nepojímá čas jako složený z okamžiků za sebou, považuje ho za kontinuální veličinu, což si Henrich uvědomuje, když připisuje subjektu schopnost vědomí přechodů mezi stavy, tzn. schopnost vztahu k minulým a budoucím představám, což by se novější fenomenologickou terminologií dalo nazvat retence a protence.

Navíc pokud jsem ve výše zmíněné citaci odkázala na apriorní průběžnou identitu, opět se dostávám k transcendentální syntéze obrazotvornosti, tedy k působení transcendentální apercepce na čistý názor.

Výše jsem představila dva typy syntézy obrazotvornosti (viz str. 44–45). Subjekt je vybaven jednak reproduktivní syntézou obrazotvornosti, která umožňuje souvislost empirických představ na základě paměti, asociací, jednak transcendentální syntézou obrazotvornosti, která se nazývá produktivní a podmiňuje veškerou empirickou reprodukci. Dokázala jsem, že pokud chci obrazotvornost dovést k vědomí, je reprodukce zaštitěna empirickými pojmy a produktivní syntéza je založena v transcendentálním pojmu objektu, který umožňuje apriorní vědomí jednoty v představách obecně, neboť je pravidlem pro určení čistého názoru vzhledem k transcendentální aperpceci. V rámci Henrichovy nauky o přechodech ve vědomí lze tvrdit, že identita subjektu v minulých stavech se pojí s empirickou syntézou obrazotvornosti a rekognicí, identita ve stavech budoucích (protence), se vztahuje k apriorní syntéze obrazotvornosti, tudíž musí zahrnovat pravidla nutnosti a obecnosti. Nutnost a obecnost předvídání budoucích stavů subjektu bude tedy argumentem, který dovede transcendentální dedukci do konce.²⁵³

Pojem numerické identity se v transcendentální dedukci poprvé objevuje, když Kant tvrdí: „*To, co si máme nutně představovat jako numericky identické, si nemůžeme jako takové myslet prostřednictvím empirických dat.*“²⁵⁴ Jak bylo řečeno výše (viz str. 47), Kant v této části dedukce uvádí do problematiky transcendentální apercepce, avšak explicitně zde nerozlišuje mezi *mnohostí v jednotě* a *jednotou v mnohosti*, pouze pokazuje na to, že vlastnost identity nemůže subjekt získat ze zkušenosti. Henrich připomíná, že Kant v nauce o jednotě vědomí čerpá z Leibnizovy *Monadologie* (1714), jež je založena na myšlence substancí, které sice zůstávají vždy identické, zároveň se však mohou vztahovat k rozličným stavům, protože tyto stavy zahrnují ve veškerém čase v sobě, tedy a priori ve své esenci a nezávisle na vnějších vlivech.²⁵⁵

Leibnizův pojem identity, ve kterém jsou již zahrnuty všechny stavy subjektu, nazývá Henrich striktní numerickou identitou a do protikladu k ní staví umírněné pojetí identity, kdy lze subjektu připsat některé stavy jako trvalé, jiné jako nahodilé nebo určené zkušeností. Druhé pojetí je samozřejmě bližší Kantově nauce, protože pokud se

²⁵³ HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 177–178.

²⁵⁴ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 107.

²⁵⁵ HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 178.

musí transcendentální subjekt jako numericky identický vztahovat k rozličným stavům (představám), děje se tak jednak tím, že a priori určuje jejich formu, tedy kombinuje stavy podle nutných a obecných pravidel syntézy čistého názoru, jednak s ohledem na nahodilý empirický názor.²⁵⁶

4.3.3 Henrichův klíč k transcendentální dedukci kategorií

Vyvrcholení Henrichovy argumentace má své výchozí body ve dvou aspektech sebevědomí, v jednotě rozmanitosti představ a v umírněném pojetí numerické identity subjektu, dále v apriorní povaze subjektu.

Numerická identita, jak už bylo naznačeno, je umožněna vědomím, které má subjekt o sledu svých stavů. Jedná se o apriorní vědomí způsobů přecházení mezi představami bez ohledu na partikulární obsahy v představách. Je to předzkušnostní, tudíž nutné a obecné vědomí pravidel, podle kterých subjekt přechází z aktuálního stavu do stavů budoucích. Přitom způsoby přechodů mezi představami nezískává z empirických obsahů jako fakta, nejde o pravidla reprodukce, ale o nutný a obecný vztah k veškerým představám, včetně budoucích,²⁵⁷ a proto Kant tvrdí: „*Jsmo si apriorně vědomi průběžné identity nás samých vzhledem ke všem představám, které kdy mohou náležet k našemu poznání.*“²⁵⁸

Pokud jsem zmínila, že přecházení mezi stavy je syntetický akt, pak Henrich navrhuje ztotožnit předzkušnostní vědění o způsobu přechodů mezi stavy s apriorními pravidly pro transcendentální syntézu obrazotvornosti, tedy s pravidly, která určují průběh syntézy s ohledem na jednotu času obecně a určují přecházení mezi představami skrze formu, skrze čistý názor.²⁵⁹ Jedná se o určení transcendentální produktivní syntézy obrazotvornosti, jíž v konečném důsledku odpovídá veškerá percepce, tj. syntéza aprehenze ve vnímání (viz str. 34), s ohledem na transcendentální syntézu apercepce.²⁶⁰ Jedná se o určení *mnohosti v jednotě* s ohledem na *jednotu v mnohosti*.

Tato pravidla jednoty názoru nyní nejsou ničím jiným než kategoriemi, které byly výše představeny jako pojmy transcendentálního objektu nebo formální pravidla pro syntézu rozmanitosti v názoru (viz str. 49), tj. pravidla pro *mnohost v jednotě*, která

²⁵⁶ HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 181.

²⁵⁷ HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 187–188.

²⁵⁸ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 116.

²⁵⁹ HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 189.

²⁶⁰ HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 189.

své ospravedlnění však mohou získat pouze tím, že onu jednotu názoru určují vzhledem k identitě subjektu, které si subjekt ve všech syntetických aktech názoru musí moci být vědom. Podmíněnost identity vědomí pravidly se ukazuje na Kantově výroku: „*Původní a nutné vědomí identity sebe sama je tedy zároveň vědomím právě tak nutné jednoty syntézy všech jevů podle pojmů, tj. podle pravidel.*“²⁶¹ Díky Henrichově myšlenkové linii je nyní možné ve třech bodech propojit hlavní argumenty transcendentální dedukce s Friedmanovými tezemi o vlivu exaktních věd na Kantovo myšlení.²⁶²

Za prvé, v souvislosti s kategoriemi a syntézou obrazotvornosti zde lze znovu poukázat na důležitou roli, jakou hraje v transcendentální dedukci nauka o postulátech. Pokud Kant chápe postulát jako „*praktickou větu*“,²⁶³ jako pravidlo, které určuje konstrukci v názoru s ohledem na transcendentální apercepci jako jednotu vědomí, pak je transcendentální obrazotvornost klíčovým prostředníkem mezi syntézami, tedy klíčovým článkem, díky kterému spolu souvisí smyslovost a rozvažování. Tato obrazotvornost na jednu stranu určuje aprehenzi názoru a na straně druhé je určena vzhledem k jednotě vědomí. Jako taková byla převzata právě z nauky exaktních matematických věd.

Za druhé, už v první kapitole jsem rozřešila problematiku logické a reálné možnosti (viz str. 32) a dospěla jsem k tvrzení, že vše, co je logicky možné, musí být také reálně možné. Zde se znovu ukazuje, proč obecná logika musí být podmíněna logikou transcendentální, proč musí Kant logickou úroveň rozvažování, díky níž bylo možné získat tabulku forem soudů, obohatit o reálnou úroveň, která doplňuje analytické logické fungování subjektu o pravidla transcendentální syntézy obrazotvornosti, tudíž o podmínky čistého názoru, a díky tomu získává výčet kategorií. Všechny logické formy jsou podmíněny formami obsahu a všechny pojmy byly získány jako produkty konstrukce s ohledem na podmínky smyslového názoru. Proto Kant tvrdí: „*Jednota apercepce ve vztahu k syntéze obrazotvornosti je rozvažování.*“²⁶⁴

Za třetí, tím pádem je nyní možné dovést do konce tezi o zrcadlení subjektu a objektu v názoru. Pokud mám mít vědomí sebe jako identického subjektu, musím mít vědomí mé syntetické aktivity v čase podle kategorií. Proto Kant tolikrát zdůrazňuje, že transcendentální apercepce je syntetická zásada, že veškeré analýze předchází syntéza jako to první „*čeho si musíme všimnout, pokud chceme soudit o počátku našeho*

²⁶¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 108.

²⁶² HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 191–192.

²⁶³ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 287.

²⁶⁴ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 119.

poznání.“²⁶⁵ Pokud však Kant tvrdí, že čas sám „není předmětem vnímání“,“²⁶⁶ je třeba s Friedmanem znovu připomenout tezi, že abych mohla vidět něco v čase, je třeba ho metricky znázornit. Časovou metriku je však možné odvodit z prostorové metriky: stejné nebo shodné časové intervaly jsou ty, během kterých setrvačně se pohybující bod prochází stejnými nebo shodnými prostorovými intervaly.²⁶⁷ Proto pro sebevědomí jako numerickou identitu nestačí mít vědomí pravidly regulované transcendentální syntézy obrazotvornosti, protože ta probíhá v čistém názoru, což nelze nahlédnout. Akty produktivní syntézy je třeba otisknout do názoru empirického, provést akt aprehenze a tento akt reflektovat. Henrichův klíč k transcendentální dedukci kategorií spočívá v myšlence, že transcendentální subjekt dochází sebevědomí, pokud reflektuje své akty v empirickém názoru.²⁶⁸

Nyní je ještě zřetelnější, proč kladl Friedman takový důraz na to, aby čtenář *Kritiky čistého rozumu* měl na paměti spojitost času s naukou o pohybu, tedy s Newtonovým zákonem setrvačnosti. Propojení času a prostoru znamená, že syntéza obrazotvornosti podle pravidel a její aktér, se nyní skrze syntézu aprehenze zrcadlí v názoru, v objektu (viz str. 33–34). Stav, kterými subjekt prochází, mohou být znázorněny na přímce, například jako intervaly, a setrvačný bod, který rozmanitými stavy prochází a nechává za sebou přímku, křivku, objekt, to je sám numericky identický subjekt. Subjekt získává sebevědomí, pokud nahlíží syntetické akty v empirickém názoru a jejich produkty jako své vlastní. Proto Henrich podmiňuje sebevědomí reflexí a tvrdí, že jí předchází syntéza.²⁶⁹ Pokud subjekt provádí reflexi, nahlíží se v empirickém názoru jako v zrcadle, to znamená, že objekt, který vidí, je on sám.

Výše zmíněná teze o zrcadlení a inspirace Newtonovou naukou je vidět v *Kritice čistého rozumu* na několika tezích. Na příklad když Kant zdůrazňuje, že mysl by si nemohla myslet „identitu sebe samé v rozmanitosti svých představ, kdyby neměla na zřeteli identitu své činnosti,“²⁷⁰ nebo když tvrdí, že: „pohyb jako opisování určité dráhy v prostoru je čistý akt sukcesivní syntézy rozmanitosti ve vnějším názoru vůbec

²⁶⁵ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 103.

²⁶⁶ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 245.

²⁶⁷ FRIEDMAN, M. *Kant and the exact sciences*, str. 130.

²⁶⁸ HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 191.

²⁶⁹ HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 165–166.

²⁷⁰ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 109. (Z německého originálu: „...den Begriff von etwas, darin sie notwendig zusammenhängen: denn das Gemüt konnte sich unmöglich die Identität seiner selbst in der Mannigfaltigkeit seiner Vorstellungen und zwar a priori denken, wenn es nicht die Identität seiner Handlung vor Augen hätte.“) Kant zdůrazňuje, že subjekt musí mít identitu své činnosti na očích.

*prostřednictvím produktivní obrazotvornosti a patří nejen do geometrie, nýbrž dokonce do transcendentální filosofie.*²⁷¹

Pokud jsem tedy spolu s Allisonem, Henrichem a Trnkou dokázala v rámci Kantovy teorie zkušenosti ospravedlnit zavedení apriorních pravidel pro uspořádání představ v názoru do jednoty, pokud jsem dokázala nutnost apriorních podmínek pro konstituci transcendentálního objektu, opět jsem se v argumentaci opírala o myšlenky založené v exaktních vědách, v eukleidovských postulátech a v Newtonově nauce o pohybu. Nyní tedy mohu přistoupit k celkovému shrnutí transcendentální dedukce.

4.4 Shrnutí transcendentální dedukce čistých rozvažovacích pojmů

Nyní se pokusím stručně shrnout hlavní myšlenky transcendentální dedukce čistých rozvažovacích pojmů. Začnu na empirické rovině a poté se přesunu na rovinu transcendentální, takže přejdu k bodu, který osvětluje konstituci transcendentálního objektu, konstituci, jejíž apriorní nutnost a obecnost zajišťují kategorie, a právě v tomto bodě se nachází odpověď na otázku: „*Jak by subjektivní podmínky myšlení měly mít objektivní platnost?*“²⁷²

4.4.1 Subjektivní strana transcendentální dedukce kategorií

Na základě empirické složky trojitě syntézy lze popsat subjektivní proces poznání, který Kant představuje v předběžné části transcendentální dedukce. Začíná aprehenzí rozmanitého názoru do představy, po níž následuje syntéza reprodukce obrazotvornosti, která uvádí aprehendované představy do souvislosti. Na třetím stupni přichází syntéza rekognice, která dovádí představy pod pojmy, umožňuje empirickou jednotu vědomí. Tato empirická nahodilá jednota vědomí však musí být zaštitěna nutností a obecností, a proto potřebuje transcendentální apercepci, která je garantem celého empirického procesu.

Představila jsem, že transcendentální apercepce má dva aspekty. Prvním je *mnohost v jednotě*, pravidla jednoty, skrze které určuje subjekt své představy. Druhým

²⁷¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 114n.

²⁷² KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 122.

je *jednota v mnohosti*, identita ve všech syntetických aktech subjektu. Na základě těchto dvou aspektů jsem přesunula argumentaci na transcendentální půdu, ukázala jsem, že transcendentální vědomí subjektu určuje podmínky pro uchopení představ v názoru do zkušenostní jednoty. Tuto zkušenostní jednotu Kant zakládá na vztahu transcendentální apercepce k apriorní syntéze obrazotvornosti a nazývá ji transcendentálním objektem.

4.4.2 Objektivní strana transcendentální dedukce kategorií

Systematickou část transcendentální dedukce jsem spolu s Allisonem rozdělila na dvě kapitoly. Nejdříve jsem představila *argument shora*, ve kterém Kant dokazuje, že všechny jevy stojí v nutném a obecném vztahu k rozvažování. Kant říká, že rozvažování má dvě úrovně, které se vzájemně podmiňují – jednak analytickou, na které funguje transcendentální apercepce jako numericky identický subjekt (*jednota v mnohosti*), jednak syntetickou, na níž transcendentální apercepce určuje transcendentální syntézu obrazotvornosti podle apriorních pravidel, a tím vytváří transcendentální objekt (*mnohost v jednotě*).

Určení aktu obrazotvornosti podle apriorních pravidel jsem ve svém zkoumání představila jako ústřední motiv transcendentální dedukce, který Kant převzal z euklidovské geometrie, matematické disciplíny, jež mu umožnila ospravedlnit apriorní syntetické poznání. Euklidovské postuláty jako pravidla určení času a prostoru, pravidla konstrukce s ohledem na jednotu názoru (pojem), se staly největší inspirací pro rozvažovací mohutnost. Proto Kant definuje rozvažování jako „*jednotu apercepce ve vztahu k syntéze obrazotvornosti*“²⁷³ nebo také „*mohutnost pravidel*“.²⁷⁴

Druhá kapitola systematické části transcendentální dedukce je nazývána *argument zdola*. V rámci interpretace této kapitoly jsem se zabývala právě vztahem mezi rozvažovací mohutností a empirickými vjemy, tento vztah jsem vykázala zprostředkovaně skrze reproduktivní obrazotvornost. Ukázalo se, že reprodukce hraje nezbytnou roli ve spojování a asociaci představ. Asociaci jsem následně uvedla do souvislosti s transcendentální afinitou, kterou lze považovat za jiné pojmenování pro transcendentální objekt. Dokázala jsem tedy propojení mezi rozmanitostí jevu a transcendentální jednotou vědomí: *rozmanité počítky – aprehenze – reprodukce*,

²⁷³ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 119.

²⁷⁴ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 126.

asociace – rekognice – formální jednota produktivní syntézy, transcendentální afinita – transcendentální apercepce – transcendentální afinita, formální jednota produktivní syntézy – rekognice – asociace, reprodukce – aprehenze – rozmanité počítky.

Pokud jsem dokázala propojení jednoty zkušenosti vůbec s empirickou materií, pokud jsem dokázala, že jednota čistého názoru ustanovená skrze určení syntézy obrazotvornosti jednotou apercepce podmiňuje aprehenzi, mohu na základě toho ospravedlnit Kantovo tvrzení, že „rozvažování je samo zákonodárstvím pro přírodu,“²⁷⁵ tedy že bez rozvažování by příroda neexistovala, neměla by objektivní platnost. Samozřejmě, jak poukazuje v komentáři k této Kantově citaci Trnka, je nutné chápat rozvažování dvouúrovňově, jako základ formální jednoty všech představ, jako základ objektu, který je právě určen podle pravidel. Protože dále hovoříme o jedné přírodě, nikoli o několika přírodách, je jasné, že jednota přírody musí kopírovat formální jednotu rozmanitosti představ vůbec, jednotu objektu, který zakládá její existenci, každý počitek přírody musí tedy odpovídat apriorním pravidlům syntézy rozvažování.²⁷⁶

Protože za nejslabší místo Kantovy teorie zkušenosti považuji automatické ztotožnění apriorních pravidel syntézy s kategoriemi z tabulky soudů, zvážila jsem ve své interpretaci transcendentální dedukce kromě argumentů Allisona a Trnky ještě myšlenky Henrichovy.

Taktéž u Henricha jsem se setkala se založením argumentace na dvou aspektech transcendentální apercepce, i tento autor pracuje s *mnohostí* představ *v jednotě* a s *jednotou v mnohosti* neboli identitou transcendentálního subjektu. Stěžejní myšlenkou se zde stává zvažování identického subjektu jako aktéra, iniciátora syntézy a reflexe. Transcendentální subjekt jako identické já provádí syntetickou činnost, jejímž výsledkem je mnohost představ v jednotě, tedy transcendentální objekt. Svou identitu si však může subjekt uvědomit jen tehdy, pokud svou činnost nahlíží, pokud reflektuje syntézu představ v názoru, navíc identita má význam jen vzhledem k rozmanitosti. Subjekt tedy prochází v rámci syntézy rozličnými stavy, všechny tyto stavy nahlíží v názoru a je si vědom každého z nich jako svého vlastního stavu.

Henrich dále představuje, že pokud má subjekt vědomí svých stavů, má také vědomí přecházení v čase z jednoho stavu do jiného, má vědomí pravidel, podle kterých syntézu v názoru provádí. A protože se jedná o pravidla protence, nikoli pouze podržování stavů minulých, jedná se tudíž o pravidla nutná a obecná, časová určení

²⁷⁵ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, A 126.

²⁷⁶ TRNKA, J. *Kant a Husserl o zkušenosti*, str. 111–112.

syntézy. A jak by se dalo očekávat, ztotožní dále Henrich pravidla s kategoriemi a syntézu, která podle pravidel probíhá, s produktivní obrazotvorností.

Henrich na závěr používá dobrý argument pro ztotožnění pravidel, podle kterých syntéza rozmanitosti představ do objektu probíhá, právě s kategoriemi odvozenými z *Metafyzické dedukce*. Připomínám, že v *Metafyzické dedukci* Kant představil tabulku pojmů odvozených z forem soudů. Spolu s Allisonem jsem uvedla tři formy soudu: kladně kvalifikovanou sponu, vztah mezi subjektem a predikátem a univerzálně kvantifikovaný subjekt. S Henrichem jsem dále dokazovala, jak tyto struktury soudu ve formální logice, která určuje subjekt skrze predikáty, zprostředkovaně odráží struktury a uspořádání v názoru, skrze které je určen objekt.

V poslední části svého komentáře k *Transcendentální dedukci* Henrich tvrdí, že formy soudu zrcadlí podmínky, které představil jako apriorní pravidla pro akty syntézy obrazotvornosti, tedy pravidla „objektu vůbec“.²⁷⁷ Stejně tak jako v syntéze obrazotvornosti přecházím z jednoho stavu do druhého podle pravidel, přecházím v souzení od jednoho pojmu ke druhému podle pravidel. A stejně jako produktem přecházení mezi stavy je jednota představ, skrze které je určen objekt, je produktem souzení jednota predikátů, skrze které je určen subjekt. A pokud jsem tvrdila, že formy soudu jsou produktem funkčního souzení jako syntetického aktu, pak se vyloženě nabízí, že tyto formy soudu obohacené o podmínky čistého názoru, jak je Kant představuje v tabulce kategorií, budou právě pojmy objektu vůbec.²⁷⁸

Poněkud komplikovaně přes problematiku zavedení čistého názoru, pro jehož ospravedlnění jsem si došla do exaktních věd, jsem dokázala vysvětlit, proč Kant ve své teorii poznání zavádí kromě obsahu a formy logické ještě apriorní formu obsahu, což mu umožňuje zavést dvě úrovně apriorní rozvažovací mohutnosti, syntetickou a analytickou. Dále jsem zkoumala vztah těchto úrovní, vztah formy obsahu a formy logické, a takto jsem dospěla k ospravedlnění aktů apriorní syntézy a pravidel, podle kterých tyto akty probíhají. Předvedla jsem, proč apriorní pravidla Kant ztotožňuje s kategoriemi, a tudíž jsem dokázala, že kategorie jako subjektivní podmínky mají objektivní platnost, protože podmiňují konstituci předmětů, umožňují jednotu zkušenosti. Tímto jsem dovedla do konce transcendentální dedukci čistých rozvažovacích pojmů.

²⁷⁷ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 126.

²⁷⁸ HENRICH, D. *The Unity of Reason*, str. 205.

Závěr

V úvodu práce jsem si jako hlavní cíl stanovila ospravedlnit Kantovy myšlenkové postupy v *Transcendentální dedukci čistých rozvažovacích pojmů*. Nyní mohu shrnout mé závěry z analýzy pasáží *Kritiky čistého rozumu*, popsat, jak mi k výsledkům posloužily opěrné body založené v interpretaci komentářů ke Kantovým spleťtým pasážím, zejména v knize *Kant and the Exact Sciences* od Michaela Friedmana, dále v analytickém komentáři Henryho Edwarda Allisona s názvem *Kant's Transcendental deduction* a v knize *Unity of Reason* od Dietra Henricha. Pokud jsem na začátku své práce tvrdila, že myšlenkové postupy jednotlivých částí Kantova díla je potřeba vždy představit v kontextu jeho celkové teorie poznání, mohu nyní na základě svých výsledků osvětlit, jak *Transcendentální dedukce* souvisí s ostatními pasážemi *Kritiky čistého rozumu* a proč je myšlenka dedukce čistých rozvažovacích pojmů pro pochopení *transcendentálního idealismu* klíčová.

První kapitola práce se věnovala celkové problematice transcendentální logiky, jejíž součástí je transcendentální analytika neboli „logika pravdy“.²⁷⁹ Nejdříve jsem představila, že pravda je v Kantově kritickém pojetí chápána korespondenčně, jako „shoda poznání s jeho předmětem“,²⁸⁰ přičemž pravda má formální a obsahovou stránku. Každý pojem, pokud skrze něj může subjekt dojít poznání, musí mít odpovídající názor, proto má subjekt dvě hlavní poznávací mohutnosti: smyslovost jako *receptivitu názorů* a rozvažování jako *spontaneitu pojmů*. První mohutnost rozebírá Kant v *Transcendentální estetice*, kde zavádí kromě empirických názorů ještě apriorní názory, jinými slovy formu obsahu, kterou tvoří čas a prostor jako podmínky empirických objektů. Ukázalo se, že pojem *předmětu* lze u Kanta chápat dvojznačně – jednak jako partikulární předměty, jednak transcendentálně, jako předmět obecně co do jeho podmínek.

Zavedení forem názoru, čisté smyslovosti, mi pak umožnilo vysvětlit, jak rozvažovací mohutnost, kterou je subjekt vybaven, funguje na dvou úrovních. Spontaneita na jednu stranu funguje *analyticky*, to znamená na úrovni nutné a obecné logiky, na druhou stranu *synteticky* obohacuje apriorní formu logickou, pojmy, o vztah k apriorní formě obsahu. Syntetickou úrovní rozvažování se zabývá transcendentální

²⁷⁹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 87.

²⁸⁰ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 82.

logika, tedy disciplína, která v souzení zohledňuje obsah, zkoumá, jak se pojmy vztahují k objektům vůbec. V *Metafyzické dedukci* jsem představila, jak na základě rozlišení těchto dvou úrovní, na kterých rozvažování pracuje, předkládá Kant tabulku čistých rozvažovacích pojmů, přičemž začíná od obecné logiky, kde najde tři formy soudu (kladně kvalifikovanou sponu, vztah mezi subjektem a predikátem a univerzálně kvantifikovaný subjekt), z nichž odvozuje logické pojmy, které následně obohatí o podmínky času a předloží je v tabulce jako dvanáct kategorií.

Přestože Kant začíná svůj postup od obecné logiky a následně k ní přidává podmínky času a prostoru, přestože se zdá forma logická předcházet formě názoru, na základě Allisonovy interpretace *Metafyzické dedukce* jsem dospěla k tezi, že Kant zavádí transcendentální logiku jako podmínku formální logiky, to znamená, že *analytická* úroveň souzení je produktem souzení *syntetického*. Dále se na základě Henrichova komentáře ukázalo, že subjekt v soudu a jeho predikáty odráží objekt v názoru a jeho vlastnosti. To však neznamená, že by analytická formální logika byla abstrahována za empirického názoru, že by jí předcházela empirická syntéza, protože Kant zavádí čistý názor a pro zdůvodnění transcendentální logiky jako podmínky obecné logiky stačí zdůvodnit syntézu v názoru a priori.

Druhá kapitola proto navázala na *Metafyzickou dedukci* a zabývala se problematikou apriorní syntézy v názoru, vycházela z interpretace Michaela Friedmana a jeho knihy *Kant and the Exact Sciences*. Představila jsem Kantovo pojetí *logické možnosti*, která zahrnuje pravidla formální logiky, a *reálné možnosti*, která zvažuje navíc i druhou úroveň rozvažování, pravidla času a prostoru. Zde jsem ukázala, jak je nauka o čistém názoru odvozena z dobového pojetí exaktních věd, zejména jakou roli v ní hraje eukleidovská geometrie, která se kritickému Kantovi stává vedle aristotelské logiky druhou disciplínou, v níž nalézá nutnost a obecnost, neboť zahrnuje postuláty (axiomy). Kant definuje postulát jako praktickou větu, „*jejíž pomocí si nějaký předmět ponejprv dáváme a vytváříme si jeho pojem*“²⁸¹, což dokazuje podmíněnost pojmu názorem, byť jen čistým. Závislost pojmu na obsahu jsem dále demonstrovala na problematice početní operace, ukázala jsem, že čísla jako obecné pojmy jsou produkty sukcesivní operace v čase a že nejdříve je potřeba dát si časový názor, (minimálně objekt co do jeho podmínek), až poté lze získat pojem.

²⁸¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 287.

Nutnost a obecnost, se kterou euklidovská geometrie určuje konstrukci v empirickém názoru skrze pravidla pro syntézu v čistém názoru tak, aby výsledkem mohla být jednota pojmu, ospravedlnila nejen *apriorní syntetické poznání*, ale dokázala, že forma názoru a forma logická se vzájemně předpokládají, že pojmy obecné logiky obsahují aspekty čistého názoru, a proto nemohou být aplikovány na jiné než časoprostorové objekty, a tudíž *logická možnost* není širší než *reálná možnost*. S Friedmanem jsem dokázala Allisonův předpoklad, že syntetická úroveň rozvažování a transcendentální logika podmiňují analytickou úroveň rozvažování a formální logiku.

Mým prvním dílčím cílem bylo představit Kanta jako průkopníka konstruktivismu, a tento cíl považuji za úspěšně splněný, protože jsem dokázala, že rozvažování není pouze spontaneitou pojmů, které se v subjektu pasivně nachází, ale rozvažování je spontaneitou syntetické aktivity v čistém názoru, skrze kterou subjekt konstruuje na jedné straně objekty v empirickém názoru, na druhé straně pojmy.

Zde je důležité mít na paměti, že v samotné formě obsahu nic zkonstruovat nelze, zejména proto, že čas nemohu vnímat, pokud není metricky znázorněn. Ukázala jsem, že postuláty jako pravidla určují pouze syntézu v čistém názoru obecně tak, aby bylo možno ho pojmut do jednoty, propojují formu obsahu a formu logickou tak, že se obě vzájemně předpokládají. Poukazovala jsem, že jedna z možných interpretací je ztotožnit postuláty s Kantovými schémata z Analytiky zásad. Schémata Kant definuje jako „*transcendentální časové určení*“.²⁸² Až s příchodem počítku mohu časovou syntetickou aktivitu v názoru činit metrickou tím, že shodné časové intervaly otiskují do prostoru. Výsledkem aktivity v empirickém názoru mohou být přímky křivky a jiné objekty, které reflektují, a získávám tak pojem těchto útvarů. Je patrné, že myšlenka na metrické znázornění času se ke Kantovi dostala z Newtonovy nauky o pohybu, konkrétně ze zákona setrvačnosti.

Třetí část představila problematiku pasáží *Kritiky čistého rozumu*, které přecházejí *Transcendentální dedukci* a uvádějí hlouběji do problematiky čistých rozvažovacích pojmů. Interpretovala jsem Kantovy myšlenky z pasáží § 13 *O principech transcendentální dedukce vůbec* a §14 *Přechod k transcendentální dedukci čistých rozvažovacích pojmů*. Pokud v *Metafyzické dedukci* Kant představuje tabulku kategorií a předpokládá je jako nutné a obecné apriorní podmínky poznání, tedy jako a priori pojmy předmětů obecně, v § 13 si klade otázku, jakým právem se tyto pojmy

²⁸² KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, B 177.

a priori vztahují k předmětům, a dává si za úkol vysvětlit způsob, jak se subjektivní podmínky myšlení mohou vztahovat k objektům a toto vysvětlení nazývá právě transcendentální dedukcí. Ukázala jsem, že myšlenkový klíč k dedukci nachází Kant v § 14, kde předkládá tezi, že apriorní pojmy mohou svého ospravedlnění dojít pouze tehdy, pokud se ukáže, že se jedná o nutné a obecné podmínky, za kterých jedině je možné předmět ve zkušenosti myslet. A protože ve druhé části jsem představila Kanta jako konstruktivistu, dokázala jsem, že pojmy a objekty jsou konstrukty transcendentálního subjektu, stalo se mi zřejmým, že ospravedlnění pro apriorní pojmy může Kant získat pouze tehdy, pokud dokáže, že se jedná o nutná a obecná pravidla pro konstituci předmětu.

Na základě komentáře Jakuba Trnky a jeho knihy *Kant a Husserl o zkušenosti* jsem mapovala Kantův přechod na transcendentální půdu, který se odehrává mezi paragrafy § 13 a § 14. Zatímco v § 13 používá Kant pojem předmět ještě empiricky, § 14 již chápe předmět transcendentálně. Ukázala jsem, že pokud transcendentální dedukce má vykázat apriorní pojmy jako pravidla pro konstituci předmětu, myslí tím Kant pravidla pro uspořádání představ do objektu obecně s ohledem na jednotu čistého názoru, tedy pravidla pro formu názoru s ohledem na formu logickou. Musí se vlastně jednat o pravidla syntézy, která probíhá v čistém názoru s ohledem na jednotu vědomí, to znamená pravidla pro transcendentální objekt, skrze který jsou pak určeny i partikulární objekty.

Na teze z § 13 a § 14 jsem navázala v části poslední, kde jsem sledovala několik dílčích cílů, z nichž jedním bylo právě mapování Kantova pohybu mezi empirickou a transcendentální rovinou. Ukázala jsem, že ačkoli Kant přechází na transcendentální půdu, provádí dedukci kategorií ze dvou pohledů. Jednak zkoumá partikulární syntetické akty v empirickém názoru a transcendentální aspekty vidí spíše jen jako jejich podmínku, tak činí v předběžné části dedukce (A 95 – A 114). Jednak zkoumá syntetické akty, které probíhají v rozvažování nezávisle na zkušenosti ve formě názoru s ohledem na formu logickou, které umožňují jednotu rozvažovací mohutnosti, jíž pak odpovídá veškerá zkušenost. To dokazuje v systematické části dedukce (A 115 – A 130). Zde se plně pohybuje na transcendentální rovině a ukazuje, že propojení pojmů a názoru není nějaké vnější přemostění, ale je umožněno skrze rozvažování, v němž probíhá apriorní syntéza vztahující se na jedné straně k názoru, na straně druhé k pojmu. Pokud jsem potřebovala ospravedlnit kategorie jako apriorní podmínky pro syntetickou

konstituci předmětu, musela jsem zohlednit tři aspekty rozvažovací mohutnosti, ve které Kant kategorie ukotvuje: *názor – syntéza – pojem*.

Dále jsem proto zohledňovala triádu *názor – syntéza – pojem*, z níž jsem odvodila tři úrovně syntézy: *aprehenzi, obrazotvornost a apercepci*. Ukázala jsem, že každá ze syntéz má své dva koreláty, jeden na empirické straně a druhý na transcendentální straně. Nejdříve jsem spolu s Allisonem v předběžné části dedukce představila empirický syntetický proces: *aprehenze rozmanitých počitků do představy – reprodukce představ do jednoty a asociace představ – uchopení reprodukováných představ do jednoty vědomí, syntéza rekognice v pojmu*.

Empirická větev transcendentální dedukce skončila u jednoty vědomí, neboť jsem s Allisonem dokázala, že možnost empirického vědomí v představách je zaštitěna nutností, se kterou všechny představy v názoru přísluší k *transcendentální apercepci*, tedy k identickému Já. Transcendentální subjekt má vědomí identity ve všech aktech, které v názoru provádí, to znamená, že má vědomí své *jednoty v mnohosti* představ. Vědomí identity subjektu je však možné, pouze tehdy, pokud subjekt provádí syntetické akty s ohledem na jednotu názoru obecně, s ohledem na jednotu času a prostoru. Subjekt musí mít tudíž vědomí pravidel pro určení syntézy ve formě názoru tak, aby pak všechny představy v názoru tvořily *mnohost v jednotě*, neboli *transcendentální objekt*.

Kromě transcendentální syntézy apercepce jsem tedy představila druhou klíčovou transcendentální syntézu – *produktivní obrazotvornost*, která je určena podle nutných a obecných pravidel tak, že v názoru vytváří *transcendentální objekt* s ohledem na *transcendentální subjekt*.

V systematické části dedukce jsem dále s Allisonem zkoumala vztah mezi transcendentální apercepcí a transcendentální obrazotvorností, dokázala jsem, že se vzájemně předpokládají. První se pojí *s formou logickou a analytickou úrovní rozvažování*, druhá *s formou názoru a syntetickou úrovní rozvažování*. Propojila jsem čtvrtou a druhou část práce, protože jsem dokázala, že myšlenka na syntetickou konstrukci v čase a prostoru podle pravidel, kterou Kant přejímá z postulátů, se promítá do nauky o produktivní obrazotvornosti.

Na základě výše zmíněného mohu říci, že transcendentální rovina dedukce čistých rozvažovacích pojmů uplatňuje následující myšlenkový postup: *Transcendentální subjekt určuje transcendentální objekt (jednotu čistého názoru) jako podmínku zkušenosti, a děje se tak skrze syntézu obrazotvornosti podle apriorních pravidel. Pravidla pro syntézu obrazotvornosti Kant ztotožní s kategoriemi, a tudíž*

dokazuje, že kategorie podmiňují konstituci objektu, dovádí tak transcendentální dedukci čistých rozvažovacích pojmů do konce.

Abych dále ospravedlnila ztotožnění apriorních pravidel syntézy právě s kategoriemi z *Metafyzické dedukce*, představila jsem kromě Allisonova komentáře ještě Henrichův pohled na systematickou část transcendentální dedukce a provedla jsem komparaci mezi těmito dvěma autory. Dospěla jsem k závěru, že ospravedlnění kategorií lze lépe vykázat na základě Henrichova vysvětlení, neboť ve svém komentáři více pracuje s korelací subjektu a objektu. Subjekt má vědomí své identity v rámci syntetických aktů, v rámci temporálních přechodů mezi rozličnými stavy, a děje se tak díky nutným pravidlům, podle nichž probíhají syntetické akty a přechody mezi představami. Aby však subjekt mohl mít vědomí identity, musí temporální syntetické akty provedené podle pravidel reflexivně uchopit v názoru, to znamená, musí se vidět v názoru jako objekt.

Na Henrichově pojetí jsem jasně ukázala, že subjekt a objekt jsou v transcendentální filosofii koreláty. Pokud v obecné logice používám pravidla k tomu, abych určila subjekt skrze predikáty, pak ta samá pravidla, obohacená o podmínky čistého názoru, budou určovat i objekt. Předmět, pokud je pojímán transcendentálně, je jednota času a prostoru obecně, je to forma logická aplikovaná na formu názoru, proto je určen podle logických pravidel obohacených o podmínky čistého názoru, a proto je v Kantově pojetí podmíněn kategoriemi.

S jistou dávkou shovívavosti lze tedy skutečně říci, že kategorie z tabulky, kterou Kant předkládá v *Metafyzické dedukci*, hrají roli v konstituci objektu, čtenář *Kritiky čistého rozumu* musí mít však na paměti, že Kant se pohybuje na půdě transcendentální a předmět chápe jako jednotu zkušenosti vůbec. Důležité je zmínit, že Allisonovy, Henrichovy a Friedmanovy interpretace, o které jsem se ve své práci opírala, jsou jen jedny z mnoha dalších komentářů ke Kantovým spleťtým textům, a že nalezení apriorních pravidel pro syntetické akty ještě vůbec neznamená, že tato pravidla nutně odpovídají dvanácti pojmům, které ve své slavné tabulce představuje Kant. Dále je třeba uvážit, že myšlení exaktních věd, o které jsem se při interpretaci opírala, platí opravdu pouze v Kantově současnosti. V dnešní vědě, která pracuje s neeuclidovským prostorem, teorií relativity a dalšími aspekty, je teorie poznání představená v *Kritice čistého rozumu* neobhajitelná. Nicméně nebylo by spravedlivé, hodnotit Kanta anachronickou optikou, proto si dovoluji tvrdit, že v práci jsem dokázala zdárně naplnit svůj cíl, obhájila jsem Kantovy myšlenkové postupy v *Transcendentální dedukci čistých*

rozvažovacích pojmu, ačkoli se tak stalo na úkor stručnosti a využila jsem k tomu poněkud komplikované myšlenkové postupy.

Seznam použité literatury

Primární zdroje

KANT, Immanuel. *Kritika čistého rozumu*. Přeložil Jiří CHOTAŠ, Ivan CHVATÍK, Jaromír LOUŽIL. Praha: OIKOYMENH, 2001. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-301-8.

KANT, Immanuel. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. Vyd. 2., upr. Přeložil Jiří NAVRÁTIL, Jaroslav KOHOUT. Praha: Svoboda, 1992. ISBN 80-205-0310-2.

KANT, Immanuel. *Kritik der Reinen Vernunft*. 3. Aufl. Hamburg: Philosophische Bibliothek (F. Meiner) F. Meiner, 1990. Philosophische Bibliothek (F. Meiner). ISBN 3-7873-1017-7.

Sekundární zdroje

ALLISON, Henry Edward. *Kant's Transcendental Deduction, An Analytical-Historical Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2015. ISBN 978-0-19-872485-8.

BENNETT, Jonathan. *Kant's Analytic*. Cambridge: Cambridge Philosophy Classics, 1966 ISBN-13 978-1316506059.

FRIEDMAN, Michael. *Kant and the Exact Sciences*. Cambridge: Harvard University Press, 1992. ISBN-13 978-0674500365.

GUYER, Paul. *The Cambridge Companion to Kant*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992. ISBN-13 978-0-521-36768-4.

HENRICH, Dieter. *The unity of reason, Essays on Kant's Philosophy*. Cambridge: Harvard University Press, 1994. ISBN 0-674-92905-5.

HUME, David, *A Treatise of Human Nature*. London: Penguin Classics, 1985. ISBN-13 978-0-140-43244-2

KANT, Immanuel. *Correspondence*. Přeložil Arnulf ZWEIG. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. ISBN 0-521-35401-3.

NEWTON, Isaac (2009). *Philosophiae Naturalis Principia Mathematica* [online]. 28233. Illinois: The Project Gutenberg [cit. 2023-04-08]. Dostupné z WWW: <<https://www.gutenberg.org/cache/epub/28233/pg28233-images.html>>.

PATTON, Herbert James. *The key to Kant's deduction of the categories*. Oxford: Oxford University Press, 1931.

PATZIG, Günther. *Jak jsou možné syntetické soudy a priori?* Přeložil Jan KUNEŠ. Praha: Filosofia, 2003. ISBN 80-70007-173-7.

REICHL, Jaroslav; VŠETIČKA, Martin (2006-2023). *Encyklopedie fyziky*. [online; cit. 2023-04-08]. Dostupné z WWW: <<http://fyzika.jreichl.com/>>.

TRNKA, Jakub. *Kant a Husserl o zkušenosti*. Praha: Filosofia, 2017. ISBN 978-80-7007-511-1.

Resumé

In this thesis, I presented Kant's Copernican Revolution in connection with *Transcendental Analytics* from the *Critique of Pure Reason*. I introduced the philosophy of Transcendental Idealism, which does not deal with the investigation of the external world, but seeks a priori laws of the mind, through which the cognizing subject shapes his experience. This philosophy is based on the assumption that the objects of experience are governed by our minds, not the other way around.

In the first part, I introduced the issue of Kant's theory of experience, I presented that the cognizing subject has two basic cognitive powers: understanding and sensibility. I explained that according to Kant, there are two types of a priori elements in our mind, through which the mind shapes knowledge, and which correspond to two types of cognitive powers – intuitions and concepts. A priori intuitions are called time and space; a priori concepts are called categories. The passage of the *Critique of Pure Reason* in which the categories are introduced is called the *Metaphysical Deduction*.

The key to the Copernican Revolution is Kant's thesis that through the conception of pure intuitions of time and space, we have not only *analytical a priori* knowledge, but also *synthetic a priori* knowledge, which is made possible if we extend the concepts of logic to the conditions of time and space. I presented how Kant expands Formal Logic, which abstracts from content, to the conditions of pure intuition and thereby introduces Transcendental Logic.

In the second part, I explained how the concept of exact sciences is reflected in Kant's doctrine of pure intuition. I showed how, in addition to the logical necessity that he finds in Formal Logic, Kant also discovers the necessity of the axioms of Euclidean postulates, and thanks to this, he justifies synthetic a priori knowledge. On the basis of postulates as rules of construction, I presented Kant as a constructivist who claims that the subject synthesizes experience through a priori concepts and a priori intuitions.

In the third and fourth part, I analyzed and interpreted the passage of the *Critique of Pure Reason*, which is called *Transcendental Deduction*. In this part, I proved with Kant that the categories presented in *Metaphysical Deduction* are condition of knowledge, condition of the possibility of objects in general and therefore

they are necessary and general a priori concepts. I gave proof that the categories are the rules of synthesis in pure intuition, they regulate the synthesis so that it corresponds to the unity of self-consciousness. I proved that categories are a part of understanding, and therefore this cognitive faculty is not only the power of formal logical concepts, but it determines time and space, and thus the entire sensibility, enabling the unity of experience.